

Heemkundekring Myerle

INHOUDSOPGAVE

VERHUIZEN NAAR DEN VREEMDE

2

In de loop der tijd zijn er heel wat mensen geëmigreerd naar landen als Amerika en Australië. Zo ook een aantal Mierlonaren. In het eerste deel van het artikel wordt uitgelegd wat er bij kwam kijken voordat er daadwerkelijk geëmigreerd kon worden.



PRENTENBOEKEN, BOEKEN OM TE KIJKEN

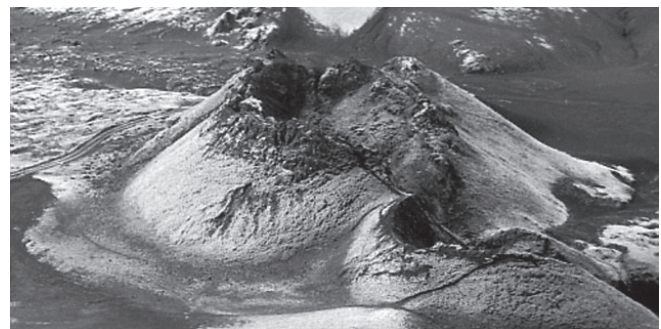
23

Iedereen kent ze wel, de prentenboeken. We zijn er allemaal mee opgegroeid. De oudste bekende gedrukte prent stamt uit de vijftiende eeuw. De verdere ontwikkeling van het prentenboek wordt beschreven.



STERFTECIJFERS IN ZO-BRABANT NA UITBARSTING VULKAAN LAKI IN 1783 28

In 2010 zorgde een vulkaanuitbarsting op IJsland voor een ontwrichting van het vliegverkeer. Slachtoffers waren er niet. Hoe anders was dit in 1783, toen de vulkaan Laki uitbarstte. Zwaveldampen zorgde in heel Europa voor slachtoffers. Ook in Mierlo is aan te tonen dat er mensen overleden als gevolg van deze ramp.



Landverhuizing of emigratie van Mierlonaren.

“Grenzen”, het thema van de maand van de geschiedenis 2016, vormde de aanleiding voor de heemkundekring Myerle om zich te verdiepen in de landverhuizing of emigratie van inwoners van Mierlo en Mierlo-Hout naar Australië, Canada, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten. Rond dit thema werd in oktober 2016 een tentoonstelling georganiseerd.

In dit artikel plaatsen we de landverhuizing of emigratie van Mierlonaren in een groter kader. We besteden aandacht aan de maatschappelijke situatie in Nederland, aan de situatie in de vestigingslanden en aan de houding van de kerk, maatschappelijke organisaties en overheid in Nederland ten aanzien van landverhuizing en emigratie in de 19e en 20e eeuw.

In de volgende uitgave van de Myerlese Koe-rier schetsen we aan hand van gesprekken met emigranten en familie van emigranten hoe het Mierlonaren in den vreemde vergaan is.

DEEL I. ALGEMEEN GEDEELTE.

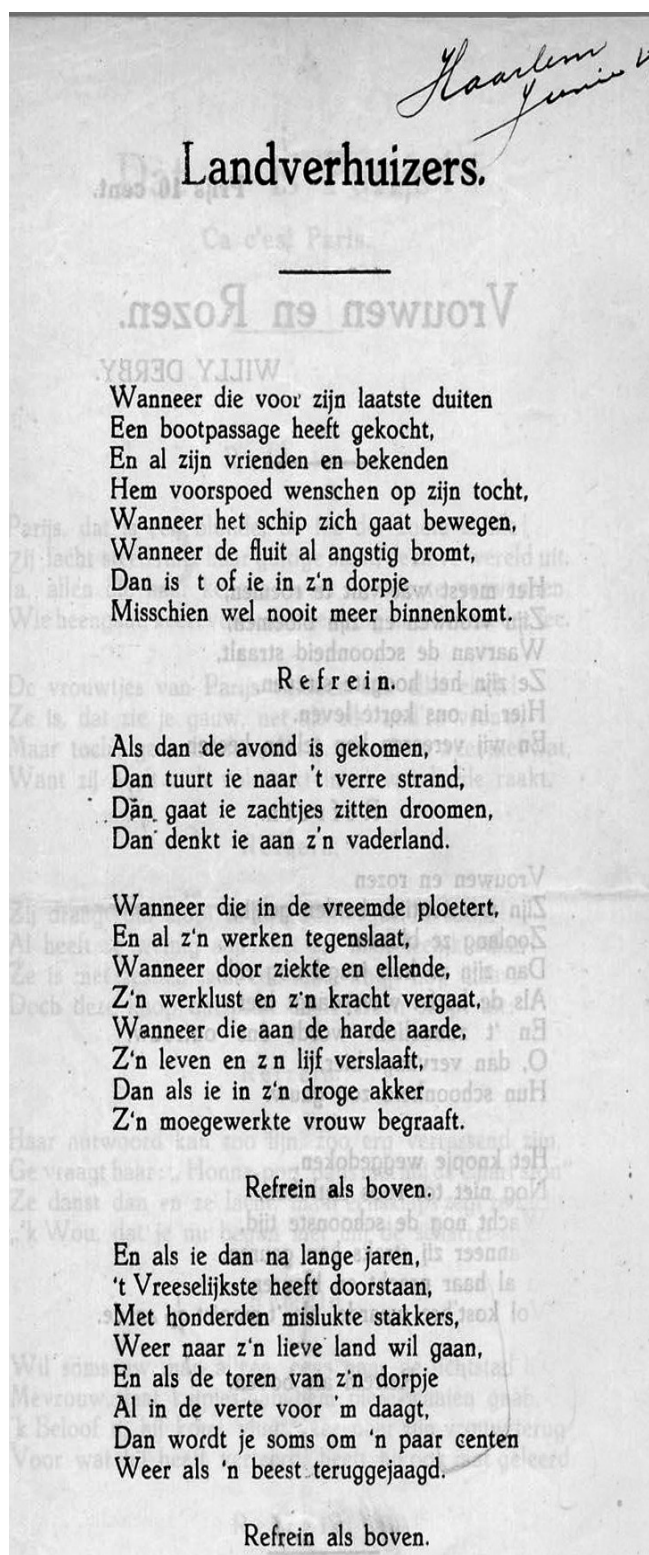
HOOFDSTUK 1

MAATSCHAPPELIJKE SITUATIE

Emigreren of landverhuizen is van alle tijden. Mensen willen een beter leven, vluchten voor (dreigende) oorlog, of zoeken verandering en avontuur.

In de periode 1845-1860 verlieten tienduizenden Nederlanders hun vaderland. Hoewel de meesten afkomstig waren uit Gelderland, Overijssel en Zeeland vertrokken er ook landverhuizers uit Zuidoost Brabant en Mierlo. Waarschijnlijk speelde de slechte economische situatie als gevolg van mislukte oogsten hierbij een belangrijke rol.

In 1880 ontstond er een nieuwe emigratiegolf, die tot rond 1920 duurde. Tijdens deze periode vertrokken vooral veel mensen uit Noordoost-Nederland, maar ook uit onze regio. Bijna al deze emigranten gingen naar de Verenigde Staten, met name naar de jonge staten waar gemakkelijk land te krijgen was, of naar staten waar nog een Nederlandse kern te vinden was van de vorige emigratiegolf.



Lied over landverhuizers. Datum onbekend.



Cartoon over "koude oorlog"

Na de Tweede Wereldoorlog ontstaat opnieuw een emigratiegolf. Vooral jonge stellen kiezen ervoor om een nieuw bestaan op te bouwen buiten Nederland. Hierbij speelden economische motieven, zoals dreigende werkloosheid een rol, maar ook angst voor het uitbreken van een derde wereldoorlog. Ook het grote huizentekort (woningnood) en het feit dat middenstanders door de begrotingspolitiek en kleine boeren en landarbeiders door de introductie van trekkers, verlagingen van de melkprijs en de Ruilverkavelingswet van 1954 onvoldoende toekomst in eigen land zagen.

Maori met tatoeages: 1860 - 1889



In 1948 denkt 32 procent van de bevolking serieus na over emigratie. En één op de twintig Nederlanders vertrekt tussen 1945 en 1954 daadwerkelijk naar een emigrieland als Canada of Australië.



Boven: Sioux indiaan

Onder: Aboriginal met boemerang, 1920



HOOFDSTUK 2 VESTIGINGSLANDEN

Maar de vestigingslanden zijn al bewoond. Europese emigranten vestigen zich in de woongebieden van de oorspronkelijke bewoners. Vaak ontstaat strijd om het land en de natuurlijke hulpbronnen. De oorspronkelijke bewoners – de Maori's in Nieuw-Zeeland, de Indianen en Inuit in Noord-Amerika en de Aboriginals in Australië – zijn de grote verliezers.

Zij verliezen hun land en worden verdreven naar de meest onvruchtbare gebieden. Door conflicten en de verspreiding van Europese ziektes nemen de aantallen oorspronkelijke bewoners dramatisch af.

Ter illustratie:

	Schatting bij begin Europese emigratie	Huidige si- tuatie
Australië Aboriginals	300.000 in 1800; 72.000 in 1921.	1,5% van de bevol- king. (circa 500.000)
Nieuw-Zeeland Maori	125.000 in 1840.	14,6% van de bevol- king.
Verenigde Staten Indianen	ruim 1 miljoen in 1500; 178.000 in 1800.	0,9% van de bevolking.
Canada Indianen en Inuit	Aantal?	1% van de bevolking

Bijzonder schrijnend in Australië is dat door de onderwaardering van de Aboriginals en een totaal onbegrip voor hun levensstijl, vanaf de jaren 1920 een beweging op gang kwam die Aboriginal kinderen van hun ouders weghaalde en hen bij blanke pleeggezinnen onderbracht. De Aboriginal kinderen die op deze manier van hun familie werden weggenomen, worden ook wel the Stolen Generations (de gestolen generaties) genoemd. Het gaat om duizenden kinderen.

De Indianen in de Verenigde Staten gingen strijdend ten onder. In de 17e, 18e en 19e eeuw vonden er verschillende bloedige conflicten plaats tussen Indianenstammen tegen kolonisten en leger.

De laatste decennia tijd worden er in verschillende landen maatregelen genomen om de oorspronkelijke bewoners te compenseren.

HOOFDSTUK 3 DE KATHOLIEKE KERK EN EMIGRATIE

Missionarissen

In de negentiende eeuw was Noord-Amerika het grootste Nederlandse missiegebied. Dit was van invloed op de emigratie van leken. H. van Steklenburg (*auteur van o.a. Landverhuizing als regionaal verschijnsel. red.*) heeft de indruk dat tussen 1820 en 1847 de emigratie uit Noord-Brabant bijna uitsluitend uit missionarissen bestond. Daarna begon pas de massa-emigratie. Zo vertrok Theo van den Broek in 1848 met 320 emigranten (waarvan tweederde afkomstig was uit Oost-Brabant) op drie houten zeilschepen vanuit Rotterdam naar Wisconsin in de Verenigde Staten. In 1850 begaf kapelaan Gerardus van den Heuvel zich aan het hoofd van 200 Oostbrabantse landverhuizers naar Wisconsin.

Dominicaanse missionaris Theodorus Johannes van den Broek



Katholieke kolonies

De weinige pogingen die tussen 1880 en 1940 ondernomen werden om katholieke kolonies in Canada of de Verenigde Staten te stichten zijn op niets uitgelopen. Daar waren verschillende redenen voor. Landverhuizers hadden verkeerde verwachtingen en zij werden bedrogen. De misleiding vond niet altijd opzettelijk plaats. Bijzonder was dat deze in een aantal gevallen plaatsvond door of onder aus-

piciën van katholieke geestelijken. De bedoelingen waren niet slecht: de katholieke gelovigen bijeenhouden en hen priesterlijke zorg verlenen, liefst door priesters van de eigen nationaliteit en taal.

De afwachtende houding van de katholieke kerk

De katholieke instanties en de katholieke geestelijkheid namen aan het begin van de 20e eeuw een afwachtende houding aan. De oprichting van De Roomsche-Katholieke Emigratie Vereniging in 1925 veranderde daaraan niet veel. De bezwaren van de katholieke kerkelijke leiders tegen individuele emigratie naar Noord-Amerika hadden te maken met de angst van de kerk voor verlies of achteruitgang van het geloof en de zeden van de emigranten. De Roomsche-Katholieke Emigratie Vereniging mocht van de bisschoppen emigratie dan ook niet bevorderen en mocht zich gezien bovenstaande ervaringen ook niet bezighouden met het stichten van kolonies. De Roomsche-Katholieke Emigratie Vereniging beperkte zich tot het geven van waarschuwingen.

Positievare houding van katholieke kerk ten aanzien van emigratie

Na de Tweede Wereldoorlog reageerden de bisschoppen over het algemeen positief toen de landbouworganisaties tegemoet wilden komen aan de grote belangstelling voor emigratie. Een groot verschil met de vooroorlogse situatie – toen de bisschoppen meer reserves hadden – was, dat zij nu emigranten wilden laten begeleiden door de Emigratie-Stichting van de KNTB en de inmiddels opgerichte vestigingscommissies van de regionale landbouworganisaties.

Dit leidde er zelfs toe dat de katholieke kerk een collectie hield ten behoeve van de Emigratie-Stichting. Alleen de Bossche bisschop mgr. Mutsaerts had aanvankelijk bedenkingen tegen bovengenoemde koerswijziging. Hij liet zich echter overhalen door zijn medebisschoppen. Op 3 augustus 1947 werd in de H. Lucia kerk in Mierlo en in de andere kerken en kapellen van het bisdom Den Bosch een schrijven van bisschop Mutsaerts voorgelezen ter aanbeveling van de collecte voor de Emigratie-Stichting van de KNTB.

De tekst is kenmerkend voor het behoudende standpunt van de bisschop over de emigratiegedachte. Nadat de bisschop had gezegd dat tienduizenden boeren en tuinders geen grond meer konden vinden



Mgr. Bekkers neemt afscheid van emigranten in Veghel in 1958.

om een bedrijf te beginnen en een gezin te stichten, wees hij op het gevaar dat hen bedreigde als zij als ongeschoolden in de industrie terecht kwamen:

... ”en bijgevolg komen te staan aan de zelfkant der maatschappij. Wij behoeven u niet te zeggen, welke ernstige gevolgen dit heeft voor het godsdienstig en zedelijk leven van deze mensen.”

Bovendien kon ook bij verdere industrialisatie niet het gehele jaarlijkse bevolkingsoverschot worden opgenomen. Daarom bleef niets anders over dan emigratie.

“Doch ook hieraan zijn grote moeilijkheden en gevaren verbonden...Alleen als er werkelijk geen andere oplossing mogelijk is, kan emigratie overwogen worden, want Wij herhalen, de gevaren voor godsdienst en zeden zijn veelvuldig en groot, terwijl ook het welslagen in zuiver stoffelijk opzicht in vele gevallen zeer onzeker is...”

Gezien deze koerswijziging zette de katholieke kerk begin jaren vijftig een organisatiestructuur op om katholieke emigranten te ondersteunen en te begeleiden. Landelijk werd één bisschop – de emigratiebisschop – in het bijzonder belast met de zielzorg voor de katholieke emigranten.

De bisschoppelijk commissaris hield toezicht op de uitvoering. Van de Nederlandse Emigratiedienst kreeg hij alle adressen van katholieke emigranten,

maar niet van degenen die zich via de arbeidsbureaus aangemeld hadden. Hij stuurde de emigrant een folder waarin deze gevraagd werd contact op te nemen met de parochiegeestelijkheid. De parochiegeestelijkheid kreeg de adressen van de emigrerende parochianen met de kerkelijke papieren die zij ingevuld aan de emigrant moesten geven. Tevens werd hen verzocht de emigrant te wijzen op de katholieke emigratiecursussen.

Diocesane bisschoppelijke commissarissen waren verantwoordelijk voor de cursussen. Het hoofddoel van het godsdienstonderwijs – een onderdeel van de emigratiecursussen – was het behoud van het geloof. De nadruk lag daarbij niet op de uiterlijkheden van de geloofsbeleving, maar op de persoonlijke verantwoordelijkheid.

Emigratiepriesters werden naar verschillende immigratielanden gezonden om immigranten te begeleiden bij het wennen aan het kerkelijk leven in het immigratieland. De katholieke kerk in Nederland stimuleerde katholieke Nederlandse emigranten om zich in te schrijven bij een bestaande parochie in hun nieuwe vaderland. Dit paste in het assimilatiebeleid van veel immigratielanden.

“Ontzuiling”

In 1994 besloten de Katholieke Emigratie Centrale (voorheen KCES), de Christelijke Emigratie Centrale en de Algemene Emigratie Centrale hun krachten te bundelen en richtten zij de Stichting Dienstverlening Emigratie Nederland op.

HOOFDSTUK 4 PARTICULIERE ORGANISATIES EN DE OVERHEID

Wel immigratiebeleid, maar geen emigratiebeleid

Maatregelen om de landverhuizing te begrenzen/tegen te gaan, nam de overheid in de 19e eeuw niet, maar op sympathie, laat staan hulp van de overheid konden de landverhuizers niet rekenen. De overheid zag het liefst de armen vertrekken. Tot aan het begin van de 20e eeuw was er slechts sprake van geringe inmenging. De overheid hield in de gaten of er voldoende proviand was voor degenen die de oversteek naar de Verenigde Staten waagden. Ook hield de overheid toezicht op de doortocht en het vervoer van degenen die via ons land Europa verlieten. Verder oefende de overheid enige, maar onvoldoende, controle uit op de in Nederland opererende werfagenten. In dit verband werden de



Titelblad “Staat der landverhuizingen” van de gemeente Mierlo

volgende maatregelen genomen: “Staat der Landverhuizingen...”, “Wet betreffende den doortogt en het vervoer van Landverhuizers” en “certificaat tot verkrijging van een paspoort naar buitenlands”.

In december 1847 gaf de minister van Binnenlandse Zaken aan de gouverneurs in de provincie opdracht jaarlijks een ‘Staat der Landverhuizingen naar Noord-Amerika of andere Overzeesche Gewesten’ in te dienen. Dezelfde maand stuurde de gouverneur van Noord-Brabant een circulaire naar alle gemeenten in zijn provincie met het verzoek jaarlijks in de eerste dagen van januari een staat volgens een toegevoegd model over de genoemde landverhuizingen van het afgelopen jaar in te zenden.

In 1861 werd de “Wet betreffende den doortogt en het vervoer van Landverhuizers” aangenomen. De wet bevatte slechts een enkel artikel tegen bedrieg-

KABINET.

A. No. 6.

2e AFDEELING.

1e BUREAU.

Onderwerp:

Kolonisatie.

's-HERTOGENBOSCH, 7 NOVEMBER 1894.

56

De Minister van Buitenlandsche Zaken deelt aan mij mede, dat naar aanleiding van het hierbijgevoegd, aan hem in afschrift door Harer Majesteits Gezantschap in de Vereenigde Staten van Amerika gezonden dagbladuitknipsel, de Consul te St. Louis is verzocht eenige nadere inlichtingen te geven omtrent het daarbij bedoelde kolonisatieplan en dat in antwoord daarop van den heer Haagsma het mede hierbijgevoegd schrijven, dd. 8 October ll. is ontvangen.

Ik heb het noodig geacht aan U mededeeling te doen van die stukken en daarop uwe bijzondere aandacht te vestigen, alsmede U te verzoeken, voor zoover daartoe aanleiding kan bestaan, de ingezetenen uwer gemeente vertrouwelijk tegen de plannen van den heer Beijssens te waarschuwen.

De Commissaris der Koningin in Noord-Brabant,
A. VAN VOORST tot VOORST.

Aan
de Heeren Burgemeesters
in Noord-Brabant.

Brief van de commissaris van de Koningin in Noord-Brabant aan de burgemeesters van de gemeenten in Noord-Brabant waarin hij waarschuwt voor een malafide werfagent

lijke voorlichting en propaganda en dat artikel had alleen betrekking op onbevoegde aankondigingen in de dagbladen, op aanplakbiljetten en uithangborden en dus niet op mondelinge voorlichting, brochures, pamfletten e.d. De wet was zo vaag dat het tot 1936 niet is gelukt om personen of organisaties die zich schuldig maakten aan misleiding te veroordelen.

Landverhuizers moesten tot 1862 bij het verlaten van het land een pas overleggen. Zij konden onder overlegging van een doopceel of geboortecte van het gemeentebestuur een "certificaat tot verkrijging van een paspoort naar buitenlands" ontvangen. Daarmee kon men bij het provinciaal bestuur of de commissaris-generaal der politie te Rotterdam een

paspoort krijgen.

Confessionele organisaties

Aan het einde van de 19e eeuw kregen de verschillende levensbeschouwelijke bevolkingsgroepen steeds meer hun eigen instituten en organisaties. De verzuiling bepaalde ook voor een groot deel de organisatie van de emigratie. Op initiatief van de confessionele land- en tuinbouworganisaties werden aan het begin van de 20e eeuw emigratieverenigingen opgericht. Zo werden achtereenvolgens de Rooms-Katholieke Emigratie Vereniging (1925) en de Gereformeerde Emigratie Vereniging (1927) opgericht. Elf jaar later werd de Gereformeerde Emigratie Vereniging omgesmeed

Nederlandsche Vereeniging Landverhuizing waarschuwt tegen emigratie. Bericht in "De Zuid-Willemsvaart" van 20-3-1926



Een waarschuwing tegen emigratie.

De directeur van het informatie-bureau der Nederlandsche Vereeniging „Landverhuizing” meldt ons, dat gebleken is, dat onder de aangeworvenen voor emigratie naar andere landen vele personen voorkomen, die in het land, waarheen ze zich willen begeven, geen of slechts een zeer geringe kans van slagen hebben.

Bedoelde directeur acht het daarom dringend noodig, allen, die over emigratie naar overzeesche landen denken, wederom ernstig te waarschuwen tegen het doen van overijlde stappen.

Niemand besluite tot vertrek, alvorens inlichtingen en raad te hebben gevraagd aan genoemde Vereeniging. Bezuidenhout-schen weg 97, Den Haag.



tot de algemeen-protestantse Christelijke Emigratie Centrale. In 1949 werd de Katholieke Centrale Emigratie Stichting (KCES) de opvolger van de Rooms-Katholieke Emigratie Vereeniging. Initiatiefnemers waren o.a. de Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond; het Centrum van de Nederlandse Katholieke Vrouwenbeweging; de Algemene Katholieke Werkgevers Vereniging; de Nederlandse Rooms-Katholieke Middenstandsbond; de Nederlandse Katholieke Arbeidersbeweging.

Algemene organisaties

Naast confessionele organisaties gingen zich ook algemene organisaties met emigratie bezig houden. Zo werd in 1913 de Nederlandsche Vereeniging Landverhuizing opgericht om mistoestanden bij de werving van landverhuizers tegen te gaan. Dit wilde men bereiken door het geven van objectieve informatie. De vereniging kreeg subsidie van de overheid.

In 1923 werd de Emigratie Centrale Holland opgericht om landverhuizing te bevorderen. Aanleiding daarvoor was het tekort aan bouwland en de werkloosheid onder landarbeiders. Om landverhuizing te bevorderen, kon de Centrale met behulp van de overheid voorschotten verstrekken. Om voor hulp in aanmerking te kunnen komen, moesten emigranten zich echter laten voorlichten en selecteren door de Nederlandsche Vereeniging Landverhuizing. Er was geen sprake van subsidies. Het was namelijk in de immigratielanden verboden om immigranten toe te laten die zich contractueel voor geld vooraf hadden verbonden.

De Nederlandsche Vereeniging Landverhuizing en Emigratie Centrale Holland fuseren in 1931 en vormen de Stichting Landverhuizing Nederland. Deze organisatie was vergeleken met zijn beide voorgangers nog iets meer in de richting van de overheid opgeschoven. In het bestuur zaten ministers, vertegenwoordigers van de centrale landbouworganisaties, de vakorganisaties en de confessionele emigratieverenigingen.

De overheid gaat zich meer met emigratie bemoeien

De Nederlandse overheid ging zich in de loop van de 20e eeuw steeds meer met emigratie bemoeien. Enerzijds door een grotere rol te gaan spelen in de bovengenoemde maatschappelijke organisaties zoals de Nederlandsche Vereeniging Landverhuizing,

Emigratie Centrale Holland en Stichting Landverhuizing Nederland. De Nederlandsche Vereeniging Landverhuizing kreeg subsidie van de overheid. Om landverhuizing te bevorderen, kon de Emigratie Centrale Holland met behulp van de overheid voorschotten verstrekken. De Stichting Landverhuizing was vergeleken met zijn beide voorgangers nog iets meer in de richting van de overheid opgeschoven. In het bestuur zaten ministers, vertegenwoordigers van de centrale landbouworganisaties, de vakorganisaties en de confessionele emigratieverenigingen.

Anderzijds door wetgeving. Hoewel landverhuizers al decennialang de dupe werden van concurrerende werfagenten, leidde dit pas in 1936 tot de totstandkoming van de Landverhuizingswet. De wet verbood het om zonder vergunning van de regering emigranten te werven.

Jonge boerenvraagstuk

De landbouworganisaties werden na de Tweede Wereldoorlog geconfronteerd met de zorgen van jonge boeren over het gebrek aan toekomstmogelijkheden en met een groeiende emigratiebehoefte van hun leden. Om emigranten tot steun te kunnen zijn, organiseerden de landbouworganisaties een netwerk. Als overkoepeling werd in 1949 de Katholieke Centrale Emigratie Stichting opgericht.

Nauwere samenwerking tussen overheid en maatschappelijk middenveld

Na de Tweede Wereldoorlog beschouwde de regering de Stichting Landverhuizing Nederland als de aangewezen instantie om de emigratie te stimuleren. Daarnaast kregen ook de gewestelijke arbeidsbureaus een belangrijke rol. Emigratie was voor de regering immers onderdeel van een bredere werkgelegenheidspolitiek. De overige emigratieverenigingen protesteerden: ook zij wilden een deel van de subsidie die de overheid beschikbaar stelde.

Gaandeweg werd de samenwerking tussen de overheid en het maatschappelijk middenveld nader aangehaald. Deze nauwere samenwerking kwam echter niet zonder controversen tot stand. De neutrale overheid en de voor een belangrijk deel confessionele maatschappelijke organisaties legden andere accenten. De overheid ging in haar beleid uit van sociaal-economische overwegingen. De maatschappelijke organisaties legden bij ondersteuning van de emigratiebeweging het accent op sociaal-





Affiche van de Katholieke Centrale Emigratie Stichting. Het woord 'kompas' duidde erop dat men de katholieke emigrant niet alleen de kerk wilde meegeven, maar ook de weg wilde wijzen in het land van bestemming.

geestelijke belangen. Emigratiebeleid moest vooral gaan om de persoonlijke ontplooiing van de emigrant. Volgens het rooms-katholieke subsidiariteitsbeginsel moest de overheid alleen daar een rol vervullen waar het anders niet ging, zoals het maken van afspraken met immigratielanden en het verlenen van deviezen.

In 1952, na vele discussies, kwam er een Wet op de Organen voor de Emigratie, waarin particuliere en overheidsinstellingen een gezamenlijk aandeel kregen in het beleid en de daarbij behorende gelden. Er was voortaan sprake van de volgende taakverdeling tussen de overheid en de verschillende emigratie-organisaties. De overheid was verantwoordelijk voor globaal beleid, wettelijke en administratieve regelingen, afspraken met emigratielanden, beschikbaar stellen van transportmogelijkheden en subsidieverlening aan organisaties en emigranten.

De organisaties namen de voorlichting en de feitelijke begeleiding voor hun rekening. Om de eenheid in de bemoeienis van de overheid en particuliere organisaties te bevorderen werd in 1952 het Emigratiebestuur ingesteld. Het Emigratiebestuur beschikte over een eigen bureau: de Nederlandse Emigratie Dienst.

Verder werd in 1952 naast de Katholieke Centrale Emigratie Stichting (1949) en de Christelijke Emigratie Centrale (1938) de Algemene Emigratie Centrale gevormd. Dit was een federatie van dertien maatschappelijke organisaties.

Actieve regeringspolitiek

De Tweede Wereldoorlog vormde een keerpunt. De overheid verlegde haar grenzen. In tegenstelling tot vóór de oorlog schonk de overheid nu aandacht aan het bevorderen van de emigratie. Dit gebeurde vanuit het oogpunt van bevolkingspolitiek en werkgelegenheidsbeleid. Gezien de vrees voor

Affiche van de Algemene Emigratie Centrale met daarop de tekst. "Beheers de taal van uw toekomstig vaderland. Volg nu reeds onze cursus in de Engelse taal. Deze is voor iedereen toegankelijk. Deskundige voorlichting".



onvoldoende werkgelegenheid – de Nederlandse bevolking groeide sneller dan de bestaansmiddelen – besloot de overheid een actieve emigratiepolitiek te gaan voeren. Door de Tweede Wereldoorlog, de Koude Oorlog en door de gewijzigde verhouding tussen Nederland en Indonesië was de ontwikkeling van de bestaansbronnen verhoudingsgewijs achtergebleven.

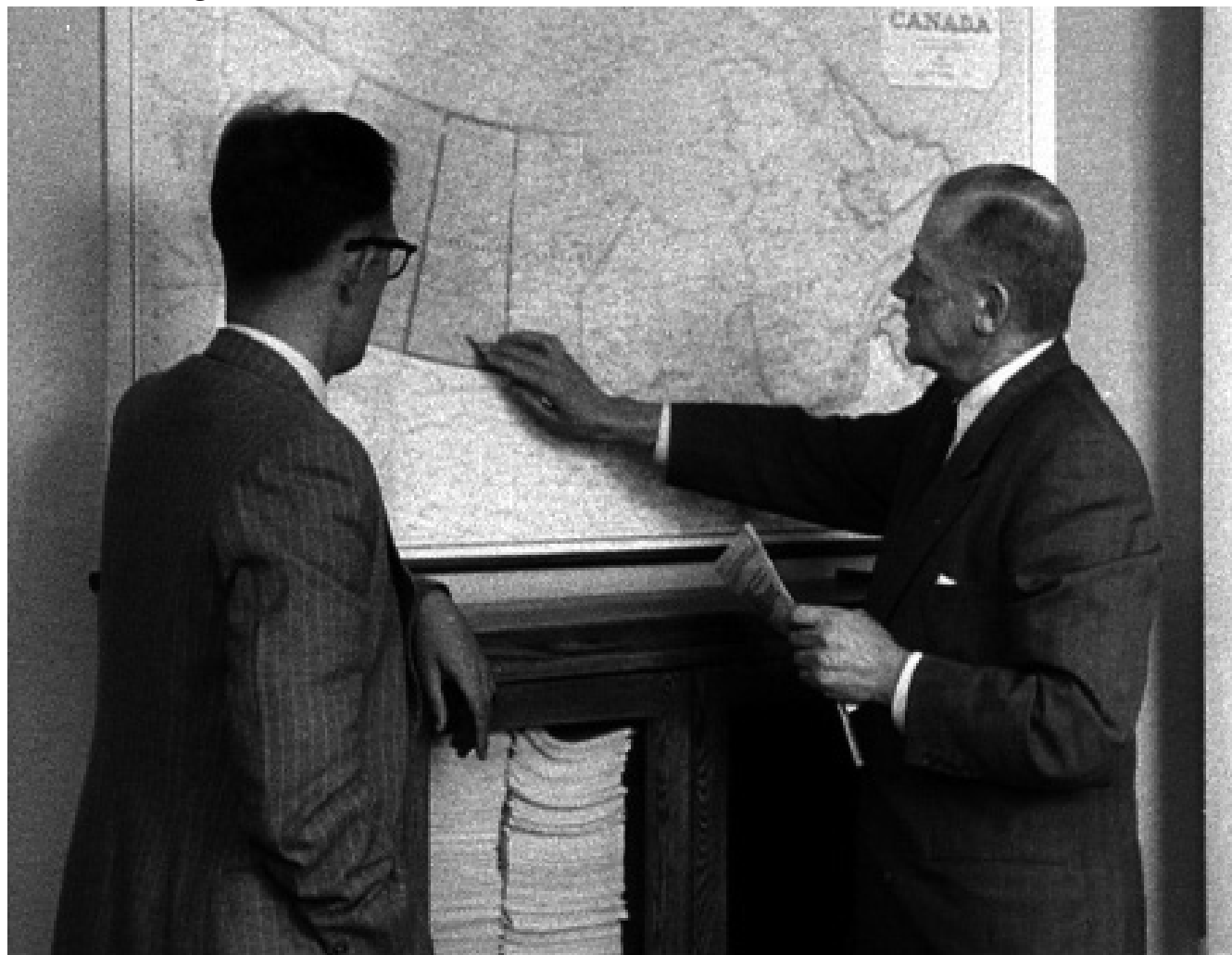
Aanvankelijk wilde de regering alleen de emigratie van agrariërs steunen en in het bijzonder die van jonge boeren. Geschoolde arbeidskrachten konden tijdens de wederopbouw moeilijk gemist worden. Maar al in 1947 werden voor niet-agrariërs in beginsel geen belemmeringen meer in de weg gelegd. Ook ongeschoolde en langdurig werkloze werknemers die in Nederland konden worden gemist, kwamen voor emigratie in aanmerking.

Voor de Nederlandse overheid was het emigratiebeleid vooral een vorm van internationale arbeidsbemiddeling. Naar verschillende landen werden

deskundigen gezonden en de landbouw-attachés werden emigratie-attachés. De overheid probeerde gunstige emigratieverdragen af te sluiten met landen als Canada, Australië en Nieuw-Zeeland. Bij die laatste twee landen lukte dat zonder veel problemen, maar Canada bleef vasthouden aan eigen criteria. Eind 1952 vroeg de hoogste immigratieambtenaar van Canada zich openlijk af of “de beperkte ervaring van sommige agrariërs die zich aanmelden voor emigratie, er niet op wees dat de Nederlandse autoriteiten het liefst mensen steunden en subsidieerden die een probleem vormden”.

Het grote verschil met de situatie van vóór de Tweede Wereldoorlog was dat de rijksoverheid na de oorlog de directe zorg voor emigranten zag als een van haar taken. Ter ondersteuning van het vervoer van emigranten stelde de Nederlandse overheid in 1947 troepentransportschepen ter beschikking. Toen deze niet voldoende bleken te zijn, ging de overheid er in 1949 toe over om aan emigranten subsidie te geven voor de kosten van het vervoer.

Nederlands emigratiekantoor in Canada



Eerst gold dit alleen voor ongeschoolde emigranten die in Nederland geen werk konden vinden. Kort daarna kwamen vanwege de relatief afnemende werkgelegenheid ook anderen daarvoor in aanmerking.

Aan de andere kant 'begrenste' de overheid ook emigranten. Vanwege de slechte toestand van de Nederlandse betalingsbalans mochten emigranten gedurende enige tijd geen geldmiddelen meenemen naar het buitenland.

Positieve regeringspolitiek

Eind jaren vijftig ontstond er in Nederland een tekort aan arbeidskrachten. Het bedrijfsleven drong aan op een wijziging van het emigratiebeleid. Dit leidde ertoe dat de overheid in plaats van een actieve emigratiepolitiek een positieve emigratiepolitiek ging voeren. D.w.z. emigratie werd van overheidswege niet meer bevorderd, maar wel nog gesteund. In de jaren zestig werd Nederland van emigratieland een immigratieland.

Einde aan overheidsbemoeienis

In 1992 besloot de regering tenslotte helemaal geen bemoeienis meer te hebben met emigratie.

HOOFDSTUK 5

WERVING EN VOORLICHTING

19e eeuw

Van degenen die in Amerika (of later Canada) pastoor waren geworden, voelden sommigen zich geroepen in Nederland mensen te werven voor vestiging in de kolonies. In de eerste helft van de 19e eeuw ging het om op zichzelf staande initiatieven. De Dominicaan Theo van den Broek vertrok in 1832 naar de Verenigde Staten. Hij vestigde zich in Little Chute in Wisconsin om te missioneren onder de Menominee Indianen. Daar bouwde hij een kerkje en leerde de Indianen lezen en schrijven en het land bewerken. Ruim 800 Indianen werden door hem gedoopt. De federale overheid in Washington kocht steeds meer land van de Indianen om ruimte

Terwijl de laatste emigranten Nederland verlaten, worden de eerste gastarbeiders welkom geheten door minister Van Rooy. Cartoon van Charles Boost in De Tijd-Maasbode van 8 oktober 1960.



EENE KERMISPRENT,
 WAAROP WORDT VOORGESTELD
HET DROEVIG RELAAS DER MISERIEN
 OP EENE REIS VAN
GEESTELIJKE LANDVERHUIZERS
 NAAR
Nieuw Suikerland.

»Wie gaat er met naar het
 nieuwe Kanaän?»



»Daarheen! daarheen! trekt
 ons het hart, o vader On-
 rust, heen!



»Wij zijn er die Groenlandsche
 straatjes zoo dikwijls ten einde
 gegaan!»



»Amerika! o land van ons ver-
 langen!»



Een boer en boerin van 75 jaar
 gaan in Amerika sterven, lou-
 ter uit verandering.



Een tafereel aan boord.



Geestelijke conjunctie.



Kolonisatie door populatie.



Aankomst.



Ontscheping.

Verdeeling bij het lot.



Het afbranden eener prairie.



Terwijl de man op het land werkt,
 verslindt een leeuw zijne vrouw, en
 rooft een lammergier zijn kind weg.



BRAM onder den wijngaard.



Geestelijke verwarring in spraken
 en talen.



Ondergang der kolonie.



Kermisprent uit 1846 waarin de spot wordt gedreven met de emigranten die onder leiding van een dominee naar Amerika vertrekken.

De VRUCHTBARE BODEM in MINNESOTA, *is geschikt voor LANDBOUW en VEETEELT*

Aan den Staat MINNESOTA viel in den jongsten tijd eene bijzondere attentie ten deel. In de nieuwe kolonie »PRINSBURG« werd in minder dan zes maanden tijd aan 200 Nederlanders land verkocht. Men verwacht daar de grootste Nederlandsche kolonie van heel Amerika, aangezien nergens gunstiger vooruitzichten bestaan. In 't midden der kolonie is eene stad uitgelegd waarin aan 40 handwerkslieden en neringdoenden huisplaatsen verkocht zijn. In 't voorjaar van 1886 wordt daar groote drukte verwacht. Voor bijzonderheden kan men zich informeerden bij de firma

PRINS & ZWANENBURG,
te Amsterdam, Groningen en Harlingen.
te CHICAGO bij het kantoor van Staats- en Spoorweglanderijen,
51 SOUTH CLARK STREET, rooms 5 en 6.

Vóór belangstellenden zich anders verbinden of onkosten maken, doen zij wel eerst een kijkje te nemen op het boven aangeboden. Daar is men kort aan spoorwegen; niet ver van groote koopsteden verwijderd en omringd van Nederlanders als bureu. Kerkbouw is verzekerd.

*Werving van landverhuizers voor kolonie in Minnesota.
Advertentie in "De Zuid-Willemsvaart" van 6-2-1886.*

te creëren voor blanke immigranten. Theo van den Broek zag op die manier zijn parochianen verdwijnen, waardoor hij in financiële problemen kwam.

Hij keerde terug naar Amsterdam om de erfenis van zijn moeder op te halen. Daar bleek dat het geld verdwenen was en besloot hij met advertenties emigranten te werven voor zijn parochie. In 1848 vertrok hij met 320 emigranten vanuit Nederland opnieuw naar Little Chute. Theo van den Broek bleek de situatie veel rooskleuriger voorgesteld te hebben dan dat die in feite was. Het land was niet zo goedkoop als hij verteld had. Bovendien bestond het land nog voor een groot gedeelte uit oerbossen. Er heersten cholera-epidemieën. Men had er last van wilde dieren.

20e eeuw – Vóór de Tweede Wereldoorlog

Toen Amerika in 1920 praktisch haar grenzen sloot, stelde de Canadese overheid de twee grote spoorwegmaatschappijen in Canada in de gelegenheid de immigratie te regelen. De spoorwegmaatschappijen stichtten daartoe eigen kolonisatiemaatschappijen. De ene spoorwegmaatschappij beschikte

over een eigen scheepvaartlijn, de andere werkte samen met de Holland-Amerika lijn. Deze maatschappijen hadden agenten in dienst. Daarnaast waren er nog makelaars in onroerend goed.

Rond 1880 was het westen van Amerika door de aanleg van spoorwegen voor een groot deel ontsloten. Er werd een grote campagne gestart om de reusachtige vlaktes bevolkt te krijgen. Ook enkele Nederlandse pastoors lieten zich voor het karretje spannen door zich als agent in dienst te stellen van grondspeculanten en vervoersmaatschappijen. Daarmee schaadden zij niet alleen hun priesterlijke reputatie, maar versterkten het toch al bestaande wantrouwen van de katholieke kerk in emigratie.

Twee neven van Gerardus van den Heuvel – beiden pastoor in de Verenigde Staten – speelden rond 1910 een rol als werfagenten voor kolonisatiemaatschappijen. De een voor de Montana-Holland Colonization Company, de ander voor de Minnesota Catholic Colonization Society.

Zowel de Amerikaanse als de Canadese agenten adverteerden en trokken door Nederland om lezingen te geven. Ook scheepvaartmaatschappijen be-



Ook Canada probeerde Nederlandse immigranten te trekken. Blijkens deze poster uit 1890 ligt de provincie Manitoba slechts tien dagen reizen verwijderd van Nederland.



Populaire Voordracht
OVER
AMERIKA en de Nieuwe Hollandsche Kolonie „NEDERLAND”, in
Zuid-Oost Texas,
DOOR
den Heer P. STAPEL,
(die deze streken heeft bereisd),
op Donderdag 13 Juli 8 uur 's avonds, te MIERLO, Logement
Het Anker N. VAN KEMENADE.
Zondag 16 Juli 6 uur 's avonds, te BAKEL, Café J. VERMULST.
ENTREE VRIJ.

De heer Stapel hield in verschillende plaatsen – waaronder Mierlo – voordrachten over de nieuwe kolonie Nederland in Texas. Advertentie in “De Zuid-Willemsvaart” van 12-7-1899.

Vlak vóór het vertrek van de expeditie waarschuwde de “Nieuwe Limburger Koerier” dat bij een vorige gelegenheid wel vijfhonderd gezinnen naar Texas gelokt waren. Veel van hen waren daar gestorven aan de gele koorts. Alleen de grondspeculanten gingen erop vooruit.

concurrerden elkaar om de gunst van de emigranten. Red Star Line maakte daarvoor bijvoorbeeld gebruik van kleurige affiches.

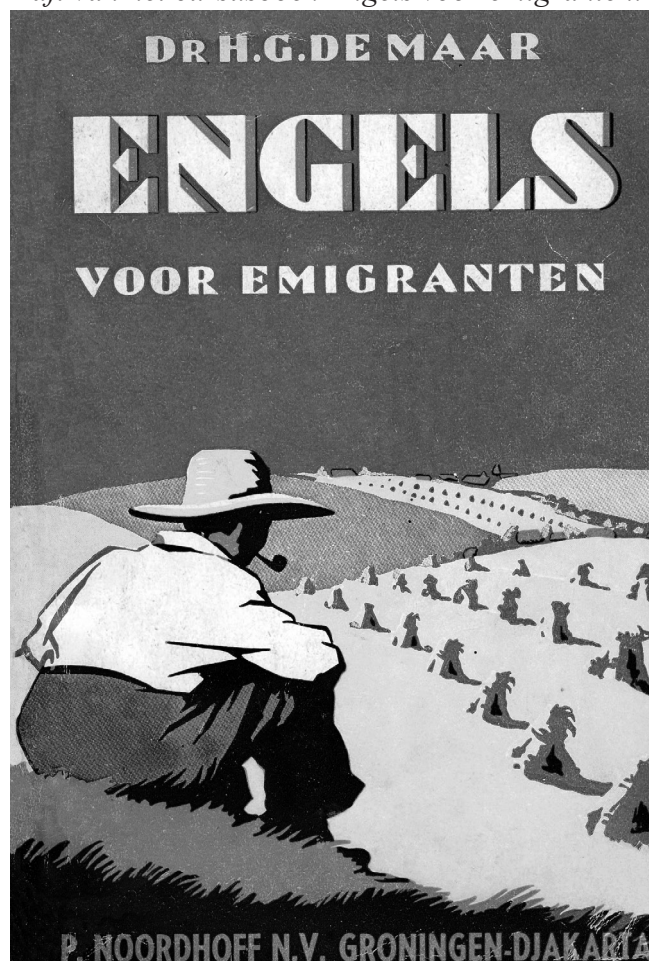
Er waren zoveel mislukte kolonisatiepogingen, dat onder invloed van de waarschuwingen van de Nederlandse emigratie-organisaties, het vertrouwen in de agenten verloren ging. Vanaf 1936, toen de nieuwe wet op de landverhuizing van kracht werd, was de werving van emigranten door middel van advertenties, aanplakbiljetten of anderszins zonder een speciale vergunning van de Nederlandse rijksoverheid verboden. Het betekende de overgang naar volledige controle door de Nederlandse overheid.

20e eeuw – Na de Tweede Wereldoorlog

Toen de Nederlandse overheid eenmaal besloten had om een actieve emigratiepolitiek te voeren, begon de overheid emigratie zo krachtig mogelijk te bevorderen. Een van de middelen was voorlichting. De Nederlandse overheid maakte voorlichtingsfilms zoals “Mijn neef uit Canada” (1952) en “Wijder Horizon” (1958). Ook de media werden breed ingezet. Zo hield de Nederlandse Emigratiedienst elke vrijdagavond een “praatje” op de radio.

Het Polygoonjournaal besteedde eveneens aandacht aan de voordelen van emigratie. Zowel de

Kaft van het cursusboek Engels voor emigranten.





De Belgische scheepvaartmaatschappij Red Star Line maakte kleurige affiches

films, de radiopraatjes als de televisiejournaals werden bekritiseerd om hun eenzijdige informatie. Veel dagbladen stelden buitenlandcorrespondenten aan in de Verenigde Staten, Canada en Australië. Op die manier konden de lezers de emigratieavonturen van hun landgenoten op de voet volgen. Voorts maakten talloze emigrantenbrieven en opinië artikelen in kranten en tijdschriften emigratie tot een positief gespreksonderwerp.

Behalve de overheid hielden de maatschappelijke emigratie-organisaties zich bezig met algemene voorlichting. Zij hielden hun eigen bijeenkomsten en hadden hun eigen voorlichters en informatie-materiaal. Bij de landbouworganisaties lag de zorg voor de emigrant, de voorlichting, voorbereiding en begeleiding in handen van de Vestigingscommissies van de gewestelijke landbouworganisaties.

In Noord-Brabant werd dit door de NCB opgepakt. Bij de pastoor werden inlichtingen ingewonnen en hem werd gevraagd om een zogenaamd bewijs van kerkelijke staat, een Documentum Ecclesiasticum

Emigrantis. Verder vroeg de commissie inlichtingen bij de secretaris van de plaatselijke afdeling van de bond en soms bij de burgemeester. Want de NCB wilde alleen hulp bieden aan hen van wie kon worden verwacht “dat zij niet alleen als katholiek, maar ook in andere opzichten zullen slagen.”

Bij de aanmelding werden tevens alle papieren in orde gemaakt voor eventuele geldelijke ondersteuning in de overtochtkosten door het rijk. Tijdens de periode dat de Vestigingscommissie van de NCB actief was – 1948 tot 1965 – bemiddelde zij ongeveer 80% van alle agrarische emigranten in het NCB-gebied. Het ging om bijna 2600 dossiers met ruim 7500 personen, grotendeels voor Canada, dat door de NCB als het land van beloften werd gezien.

Verder organiseerde de NCB cursussen voor emigranten. Ook in zuidoost Brabant bestond daarvoor belangstelling. De doelstelling van de emigratiecursussen was tweeledig. Aanpassing wat de materiële kant betrof én identiteitsbehoud wat de godsdienst-zedelijke waarden en normen betrof. Zo bestond de emigratiecursus in 1953 uit: 70 uur





Engels, 10 uur land- en volkenkunde, 20 uur godsdienst, 5 uur algemene emigratievoorlichting, 15 uur gezondheidszorg en 5 uur medische huwelijksvoorlichting. Voor vrouwen waren er nog speciale cursussen, de cursus “Alles wat ’n Brabantse dokter de emigrantenvrouwen bij haar vertrek nog zou willen toevertrouwen” Deze (seksuele) voorlichting voldeed aan een behoefte, zodat de zalen soms te klein waren en er een kerkgebouw opengesteld moest worden. Men kon anoniem schriftelijk vragen stellen en die werden tijdens de bijeenkomst beantwoord.

HOOFDSTUK 6 IMMIGRATIEBELEID VAN DE VESTIGINGSLANDEN

Australië Immigratiepolitiek



Vlag Australië

Door een doelgericht immigratiebeleid probeerden men een aantal problemen op te lossen: een tekort aan arbeidskrachten, de zorg om uit veiligheidsoverwegingen de bevolking te vergroten en de noodzaak van economische groei en ontwikkeling. Lange tijd mochten alleen immigranten van Europese afkomst zich blijvend vestigen in Australië (white Australia policy). Sinds de jaren zestig van de 20e eeuw is dit beleid wat gematigder.

Tijdens de 3e emigratiegolf in de jaren vijftig haatte Australië diverse subsidieregelingen, o.a. voor reiskosten. Zo kon de Australische overheid controleren wie het land binnenkwam. Australië liet zowel alle beroepsgroepen als ook ongeschoolden toe. Een alleenstaande man mocht echter niet jonger zijn dan 16 en niet ouder dan 45 jaar. Echten paren met kinderen waren alleen welkom als zij jonger dan 50 waren. Verder moesten nieuwkomers gezond zijn en inzetbaar voor de economie. Emigranten die van de Australische overheid subsidie hadden gekregen, waren verplicht om twee jaar te werken op een plek waar zij nodig waren. Zo betaalden ze de overtocht af. Emigranten die zelf hun reis financierden, waren vrij om te gaan en te staan waar zij wilden,

Nederlanders in Australië.

Australië heeft ruim 25 miljoen inwoners. Ongeveer 0,5% van de huidige bevolking is in Nederland geboren. Tussen 1947 en 1961 zijn er ongeveer 120.000 Nederlanders naar Australië geëmigreerd. Ook Nederlanders uit de voormalige kolonie Indonesië vestigden zich in Australië. De grootste Nederlandse kolonies zijn te vinden in Sydney en Melbourne.

Nieuw-Zeeland Immigratiepolitiek.



Vlag Nieuw-Zeeland

Vanaf de late jaren 20 was sprake van een laag geboortecijfer en een toenemend tekort aan arbeidskrachten. Nieuw-Zeeland wilde meer emigratie om sociale en economische vooruitgang te bevorderen. Vooralsnog werd vooral naar Britten gekeken, maar in 1938 werd een rapport uitgebracht waarin werd gepleit voor het toelaten van emigranten uit andere landen. Vanaf 1945 werd een klein aantal mensen uit Nederland en Indonesië toegelaten. Door de “whites only” politiek kwamen deze laatsten niet in aanmerking als een van de grootouders Javaans was, ook al hadden ze in Nederland gewoond. In 1950 benaderde Wellington Den Haag met een vraag naar 2000 geschoolde emigranten. Er waren subsidies mogelijk voor reiskosten. Ook kon men op eigen kosten emigreren als men een baan en een woonplek had. Binnen een paar maanden kwamen er duizend emigranten per boot aan. De piek lag tussen juli 1951 en juni 1954 met 10.583 emigranten uit Nederland.

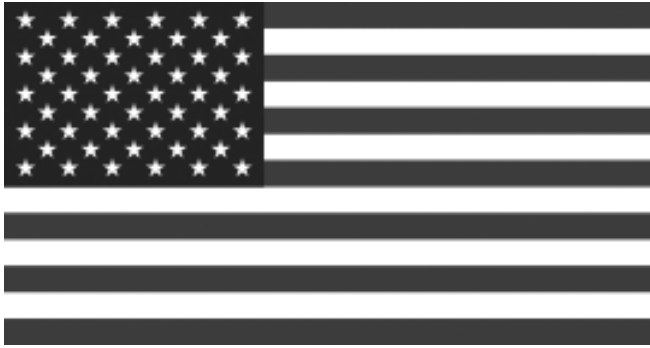
Nederlanders in Nieuw-Zeeland.

Abel Tasman was in 1642 de eerste Nederlander bij Nieuw-Zeeland, maar hij voer verder. In de 19e eeuw emigreerden slechts enkele Nederlanders naar Nieuw-Zeeland. In de tweede helft van de 20e eeuw werden dat er meer, vooral jonge mannen. In 1968 hadden zich 23.879 Nederlandse emigranten in Nieuw-Zeeland gevestigd. De emigranten kwamen zowel uit Nederland als uit Indonesië.





Verenigde Staten Immigratiepolitiek



Vlag Verenigde Staten

De Verenigde Staten leken in de negentiende eeuw onbegrensde mogelijkheden te bieden aan immigranten. Aan het einde van de negentiende eeuw kwamen er restricties op de migratie van paupers. Boeren en ambachtslieden bleven welkom.

Vanaf 1929 tot 1965 hanteerde de overheid een vast quotasysteem. Dat wil zeggen: een wettelijk vastgelegd aantal personen per nationaliteit kon per jaar emigreren onder bepaalde voorwaarden. De Verenigde Staten heeft vanwege bijzondere omstandigheden de grenzen voor Nederlanders drie keer tijdelijk verder geopend. In 1953 vanwege de Watersnoodramp, in 1958 en 1960 vanwege het grote aantal repatrianten uit Indonesië. De voorkeur werd gegeven aan immigranten waaraan dringend behoefte bestond voor wat betreft technische vaardigheden etc. Mensen werden op grond van lichamelijke, geestelijke of morele zogenaamde onvolwaardigheid afgewezen.

Bij de aanvraag van het visum moest men aantonen dat men beschikte over een officieel bewijs van sponsorschap. Deze borgstelling hield in dat een Amerikaans staatsburger of een erkende organisatie zich tegenover de overheid verplichtte om te zorgen voor werk en huisvesting en dat de immigrant niet ten laste van de openbare kas zou komen.

Nederlanders in de Verenigde Staten

Uit de overzichten van naar de Verenigde Staten geëmigreerde Nederlanders blijkt dat sinds 1821 circa een kwart miljoen Nederlanders naar de VS zijn vertrokken. In de periode 1821–1880 waren dat er 47.173, van 1880 tot 1920 gaat het om 172.439 personen, van 1921–1941 vertrokken 34.098 personen, van 1942 tot 1970 waren dat er 97.745 en van 1970–2007 emigreerden 51.759 Nederlanders naar de VS.

Canada Emigratiepolitiek



Vlag Canada

Voor de Tweede Wereldoorlog speelden commerciële belangen van de spoorwegmaatschappijen de hoofdrol. Vooral mensen met een agrarisch beroep en huispersoneel werden toegelaten. Na de Tweede Wereldoorlog lag het immigratiebeleid geheel in handen van de Canadese overheid. Jaarlijks werd een streefcijfer vastgesteld.

In eerste instantie waren alleen landbouwers en tuinders welkom. Vanaf 1950 werden ook andere categorieën toegelaten. De immigrant diende een beroep te hebben dat op de lijst van toegelaten beroepen stond. Dat betekende echter niet dat de immigrant erop kon rekenen dat hij iets vond in zijn eigen beroep. Men moest bereid zijn van onderop te beginnen. Vrouwelijke dienstboden en verplegend personeel konden onbeperkt immigreren. Emigranten werden onderworpen aan een antecedentenonderzoek naar strafbare feiten of politieke acties (i.v.m. Koude Oorlog).

Om tot Canada toegelaten te worden moest men een sponsor hebben. De sponsor moest zich garant stellen voor tenminste een jaar inkomen en huisvesting. In de loop der jaren stelde de Canadese overheid de grenzen steeds meer open en vond er een versoepeling van het beleid plaats. De beroepenlijst werd afgeschaft. De immigratiepolitiek van de regering was erop gericht slechts zoveel immigranten toe te laten als er voor de landseconomie verenigbaar is.

Nederlanders in Canada

Bijna de gehele huidige bevolking van Canada bestaat uit immigranten en hun nakomelingen. 1,4% is Nederlands (ongeveer een kwart miljoen).
HOOFDSTUK 7 GRENZEN

Het leefgebied van de oorspronkelijke bevolking in Amerika (VS en Canada, Australië en Nieuw-Zeeland) werd in de loop van de 18e en 19e eeuw





Veel plaatsnamen in de staat Michigan (Verenigde Staten) herinneren aan de geboorteplaatsen van de eerste Nederlandse kolonisten.



steeds verder begrensd. Dit maakte landverhuizing en emigratie van Europeanen op grote schaal mogelijk. Bij het ontzeggen van leefruimte aan Indianen, Maori en Aborigines werden ethische normen overschreden.

De eerste landverhuizers in de 19e eeuw waren missionarissen. Sommige missionarissen stelden zich aan het hoofd van grote groepen katholieke emigranten. Weer andere missionarissen stelden zich als agent in dienst van kolonisatiemaatschappijen. Dit leidde ertoe dat de katholieke kerk niet alleen grenzen stelde aan individuele emigratie – huiverig als zij was dat emigranten van hun geloof zouden afvallen – maar ook aan de vorming van katholieke kolonies. Pas na de Tweede Wereldoorlog verlegde de katholieke kerk haar grenzen in navolging van de Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond en ondersteunde emigranten. Men wilde katholieke emigranten niet aan hun lot overlaten.

De opkomst van particuliere emigratie-organisaties werd gekenmerkt door het opwerpen van grenzen tussen de verschillende gezindtes. Toen de Nederlandse overheid na de Tweede Wereldoorlog actief werd op emigratiegebied en nauw ging samenwerken met de Stichting Landverhuizing Nederland en de gewestelijke arbeidsbureaus, zochten de andere emigratie-organisaties naar mogelijkheden om de grenzen in de arbeidsverdeling tussen de overheid en hen op te rekken. Meer taken betekende immers meer invloed en meer subsidie.

De Nederlandse overheid stelde geen grenzen aan emigratie in de 19e eeuw. De overheid was blij dat de paupers vertrokken. Gaandeweg ging de overheid zich steeds meer bemoeien met emigratie. Enerzijds door wetgeving en anderzijds door een grotere rol te gaan spelen in de maatschappelijke organisaties die opgericht werden. De Tweede Wereldoorlog vormde een keerpunt. De overheid verlegde haar grenzen en besloot tot een actieve emigratiepolitiek. In tegenstelling tot vóór de oorlog schonk de overheid nu aandacht aan het bevorderen van de emigratie. Het grote verschil met de situatie van vóór de Tweede Wereldoorlog was bovendien dat de rijksoverheid de directe zorg voor emigranten nu zag als een van haar taken. Toen tegen het eind van de jaren vijftig/begin jaren zestig er een tekort aan arbeidskrachten ontstond, trok de overheid zich steeds meer terug. Emigratie werd van regeringswege niet meer bevorderd, maar wel nog gesteund. In 1992 besloot de regering tenslotte helemaal geen bemoeienis meer te hebben met emigratie.

Afhankelijk van de reden waarom immigratielanden immigratie bevorderden, werden er andere grenzen opgeworpen ten aanzien van emigranten. Was immigratiebeleid een vorm van werkgelegenheidspolitiek zoals in Canada, dan werden alleen die immigranten toegelaten die over de gewenste beroepservaring beschikten. Als bij immigratie bevolkingspolitiek voorop stond zoals in Australië, moesten immigranten aan bepaalde kenmerken voldoen (leeftijd, etniciteit), het beroep was niet van betekenis. De overheid in de immigratielanden bewaakte de financiële grenzen van dit immigratiebeleid. Immigranten moesten over sponsors beschikken zodat zij in geval van werkloosheid en gebrek aan huisvesting niet ten laste zouden vallen van de overheid.

HOOFDSTUK 8. VERGELIJKING VAN EMIGRATIE IN DE VIJFTIGER JAREN EN NU

Overeenkomsten

De huidige emigratie vertoont enkele overeenkomsten met de jaren 50. Om te beginnen is er weer veel media-aandacht voor emigratie. Te denken valt aan televisieprogramma's zoals "Ik vertrek" (TROS) en "Geen weg terug" (EO), of aan de jaarlijkse Emigratiebeurzen. Een andere parallel is de motivatie van landverhuizing vanuit "een gevoel van bedreiging". De vrees voor een Russische inval – die in de jaren 50 zorgde voor een sterke toename van het aantal emigranten – heeft plaatsgemaakt voor angst voor geweld. Zo nam bijvoorbeeld het aantal aanvragen voor emigratie na de moord op Theo van Gogh in november 2004 fors toe. Ten slotte spelen, net als in de jaren 50, economische motieven een rol. Een economische crisis stimuleert mensen om te emigreren.

Verschillen

Er bestaan echter vooral verschillen tussen de emigratie van de vijftiger jaren en de huidige situatie. De meeste Nederlanders vertrekken niet naar een ander continent, maar gaan nu naar een ander Europees land. 70 procent blijft in Europa, hetgeen sinds 1989 gemakkelijker geworden is vanwege de betere Europese samenwerking. "Autochtone" Nederlanders kiezen er voor om zich in naburige landen als Duitsland, België of Frankrijk te vestigen. Een ander belangrijk verschil is dat de overgrote meerderheid van de emigranten uit Nederland "allochtoon" is en terugkeert naar het land van herkomst.



De emigranten van nu hebben ook andere motieven dan hun voorgangers: het motief is niet meer alleen economisch. Men wil vooral rust, minder stress en een beter natuurlijk en sociaal milieu. De economische welvaart van de afgelopen decennia heeft het juist mogelijk gemaakt om te emigreren.

Wat de emigrant van vandaag verder nog onderscheidt van de “wederopbouw-emigrant”, is de mogelijkheid om zich van te voren goed te informeren. De emigrant kan zich via internet goed oriënteren op de beoogde vestigingsplek. Ook boeken steeds meer aspirant-emigranten via een bemiddelingsbureau eerst een oriëntatieris naar het land van hun dromen. Dankzij prijsvechters in de luchtvaart is emigreren nu een stuk goedkoper geworden.

CORRY BOMBEECK
EVELINE VAN DER LINDEN.

Bronnen:

Dee Brown
Burry my heart at Wounded Knee. 1970.

Enne Koops
Ik vertrek! Emigratie uit Nederland vroeger en nu.
Website Geschiedenis beleven.nl

Hans Krabbendam
Nederlanders trekken naar het beloofde land. 4 eeuwen Nederlandse emigratie naar de Verenigde Staten. Website ISGeschiedenis.

Maaike Looijen
Zon, zee en strand en de banen voor het oprapen.
Historisch Nieuwsblad 4 – 2016

Herman Obdeijn en Marlou Schrover.
Komen en gaan. Immigratie en emigratie in Nederland vanaf 1550
Uitgeverij Bert Bakker. Amsterdam 2008.

Adriaan Sanders
Naoorlogse emigratie vanuit de gemeente Uden.
Uden in geschriften. Uden 2013.

Mari Smits
Met kompas emigreren. Katholieken en het vraagstuk van de emigratie (1946 – 1972).
Katholiek Documentatie Centrum. Nijmegen 1989.

H. van Stekelenburg
Landverhuizing als regionaal verschijnsel. Van Noord-Brabant naar Noord-Amerika 1820 – 1880
Stichting Zuidelijk Historisch Contact. Tilburg 1991

Dr. H.A.V.M. van Stekelenburg
“Hier is alles vooruitgang”
Stichting Zuidelijk Historisch Contact. Tilburg 1996

H.A.V.M. van Stekelenburg
De grote trek. Emigratie vanuit Noord-Brabant naar Noord-Amerika 1947 – 1963.
Stichting Zuidelijk Historisch Contact. Tilburg 2000

Wereldomroep Boek en DVD: Je band met Nederland. Nederlanders thuis in het buitenland. Mei 2012

Bibliotheek Helmond-De Peel

Heemkundekring Uden

Regionaal Historisch Centrum Eindhoven

Websites
www.anderetijden.nl
www.wikipedia.nl
www.delpher.nl
www.gahetna.nl
www.ru.nl/kdc
indianen.net
dutchaustralian.com

Diverse websites van de overheden van Australië, Canada, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten.

Films over emigratie
Website: anderetijden.nl/aflevering/542/Emigratie-naar-Canada
Website: in.beeldengeluid.nl/kanaal/4017-emigranten

In de volgende uitgave van de Koerier wordt in deel II aandacht besteed aan de emigratie van Mierlonaren)

Boeken om naar te kijken

Ideologie en illustratie

Het Nederlandse beeldverhaal

Wanneer wij willen spreken over het Nederlandse beeldverhaal vóór 1850, dienen vooral de cents- of volksprenten genoemd te worden. Dit populaire drukwerk bestaat uit plano's (een vel ongevouwen papier, meestal aan één zijde bedrukt) die één of meer afbeeldingen bevatten en die vanaf de zestiende eeuw jaarlijks in miljoenen exemplaren onder het publiek gebracht werden.

Waarschijnlijk is het oudste gedrukte beeldverhaal een prent die in twaalf taferelen de marteldood van de Heilige Erasmus voorstelt. Deze prent dateert uit omstreeks 1460/1470.



Behalve kerkelijke prenten kwamen er ook wereldlijke beeldverhalen op de markt, van de fabels van Aesopus tot de modernere sprookjes, maar ook bijvoorbeeld het verhaal van dokter Faustus. Een aantal verhalen werd in de loop der jaren vele ma-

len en in verschillende variaties gepubliceerd. Een voorbeeld van dergelijke vaste 'stripfiguren' waren Jan de Wasscher en zijn vrouw. Meer dan dertig uitgevers hebben in drie eeuwen tijd de lotgevallen van dit komische duo geëxploiteerd. Jan de Wasscher is het prototype van de pantoffelheld die bij zijn vrouw onder de plak zit.

Hanenboekjes

De oudste Nederlandse kinderboeken heten 'hanenboekjes'. Deze boekjes waren bedoeld om te leren lezen. Er stonden alfabetten in, verschillende soorten letters en gebeden. De boekjes begonnen altijd met een plaatje van een haan, om kinderen aan te sporen vroeg op te staan en naar school te gaan. Het oudste kinderboek dat de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag bezit, stamt uit 1521.



Het artistieke prentenboek

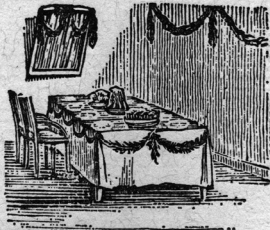
Rond 1900 zien we de opkomst van het door kunstenaars gedomineerde, artistieke prentenboek, een ontwikkeling die de eerste helft van de twintigste eeuw stormachtig doorzette. Aan de basis van die ontwikkeling staat Theo van Hoytema, die in 1892 en 1893 'Hoe de vogels aan een koning kwamen' en 'Het lelijke jonge eendje' publiceerde. Hij behoorde tot de Nederlandse kunstenaars die, beïnvloed door de Engelse Arts and Crafts Movement, probeerden de kunst in het dagelijkse leven te integreren met het idee dat schoonheid zou bijdragen aan een betere wereld.

Tussen 1850 en 1900 waren voor kinderen geschreven boekjes vooral bedoeld voor instructie:

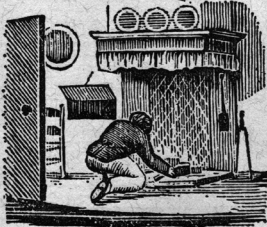
Al is hier de oude JAN, op 't Nieuwerwetsch gekleed,



Door de hier beloofde Trouw,
Wordt Jan en Griet tot Man en Vrouw.



Nu ter Bruiloft, het wordt tyd,
Wyl de Disch reeds staat bereid.



Nu het Eten is gekookt,
Jan een ander vuurtje stookt.



't Eten wordt, door Jan gebragt,
Daar hem Griet reeds mee verwacht.



Het Glazen waschen wil niet lukken,
Want hy puit ze al in stukken.



't Schrobben schynt hem niet te vlyën,
Maar hy moet om straf te myën.



Jan en Griet met de lantaarn,
Gaen naar Volewyk toe varen.



Jan in 't kraambed Griet met 't kind
Dat is 't klugtigste dat men vindt.



Hier gaat Griet haar man kastyen,
Daar hy 't kind heeft laten schreijen.



Om zyn Griet en 't kind te streelen,
Moet hy met het popje spelen.



Jan die houdt het jonge wigt,
Tot dat 't zyn behoeft verrigt.



Om het kwaad van 't kind te stuiten,
Doet het Jan tot straf bestite.

Hem wachten, in den Echr, dezelfde Vreugd en Leed.

Nº. 1



Jan, wat doet gy? ruit ge uw Broek
Voor uw Griet haar schorteldoek?



Hier moet Jan de rook ontvangen,
Om het Eten op te hangen.



Ook 't opscheppen van de Asch,
Geeft de Vrouw veel beter pas.



Na den Maaltijd vate wassen;
Doch dit zou u beter pissen.



Nu aan 't Dwelen, op dat Griet
Straks zyn werk volkomen ziet.



Door dit werk dat gy verrigt,
Weet men ook uw eernaam ligt.



Heeft hy 't Baakren nooit geleerd,
Griet dit toch van hem begeerd.



't Schreijend jong geborek bloed,
Wordt door Jan met Pap gevoed.



Hier zal Jan, daar hy 't leert loopen
Snoepgoed voor zyn kindtje koopen



Jan vermoeid van 't kind te dragen,
Ryd het buiten in een wagen.

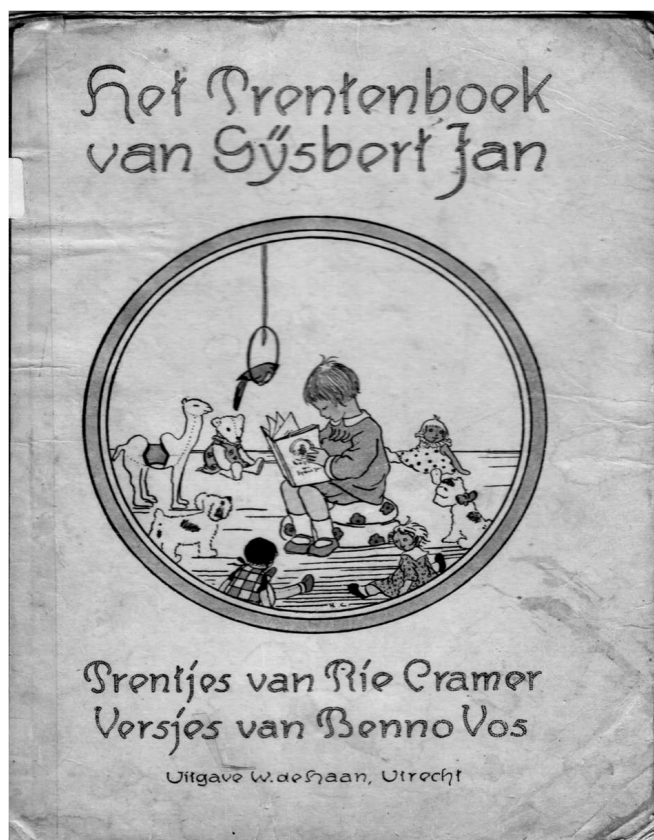


Maar de zweepsflag is hier 't loon,
Voor het straffen van zyn zoon



Hier beraadslaat men te zaam,
Waar toe 't kind wel is bekwaam.

Te BREDA, bij BROESE & COMP., Boekdrukkers en Boekverkoopers.



uitgaven van rekenboekjes en godsdienstboekjes. Op ontspanning gerichte uitgaven waren er niet of nauwelijks, wat alles te maken had met de pedagogische visie in die tijd. Van een aparte vrolijke kinderwereld was toen geen sprake; kinderen waren mini – volwassenen die zo snel mogelijk hun intrede moesten doen in de wereld van volwassenen. In die wereld pasten geen kinderboeken en zeker geen prentenboeken en kinderliedjes.

Gelukkig werd er in die tijd een nieuwe zienswijze ontwikkeld ten aanzien van de opvoeding van kinderen. Men erkende de eigen wereld van het kind en stelde vast dat het kind in die wereld behoefte had aan speciaal voor hem ontwikkeld materiaal. Dat betekende het begin van de kinderliteratuur. Er werden vooral artistieke prentenboeken ontworpen en gepromoot, die de arbeiderskinderen met schoonheid in brede zin in aanraking moesten brengen. In de praktijk waren het echter alleen de elite en de hogere burgerij die ze in handen kregen.

Toch bereikte de doorgaans goed bewaarde artistieke, uit idealisme tot stand gekomen productie van prentenboeken een steeds groter publiek. Dat kwam mede door de fabrieksprentenboeken, de goedkope, weinig artistieke massaproductie. De fabrieksprentenboeken die destijds grotendeels in de prullenbak of onder in de aardappelmand verdwenen, zijn nu als bron zeldzaam en worden der-

Tip en Tippië



halve door een heel selecte kring van onderzoekers bestudeerd, en door verzamelaars gezocht en gekoesterd. Het massagoed is elitair geworden, het zeldzame boek kwam tenslotte toch bij het volk.

Het plaatje domineert

Kenmerkend voor het prentenboek is dat het plaatje domineert of minstens gelijkwaardig is aan de tekst. Behalve vakillustratoren waren vanaf het einde van de negentiende eeuw ook beeldend kunstenaars voor kinderen aan het werk. Invloed en aandacht van kunstenaars en liefhebbers voor het prentenboek zorgden voor een doorbraak in de tot die tijd nogal stijve, saaie en vooral belerende kinderboekillustratie.

De steendruktechniek is van wezenlijk belang geweest voor de ontwikkeling van het kinderboek in het algemeen en het prentenboek in het bijzonder. Immers, door dit procedé kon men op den duur



makkelijker en goedkoper gekleurde illustraties vervaardigen, waardoor boeken voor de jeugd niet alleen aantrekkelijker maar ook betaalbaar zijn geworden.

Sinds jaar en dag kent men de snelle opmars van de offsetdruk. Voordelen van deze vlakdruktechniek zijn een hoge druksnelheid, goede kwaliteit en de mogelijkheid om ook betrekkelijk ruwe en goedkope papiersoorten te gebruiken. Daar hoeven wij niet om te treuren want dankzij de nieuwe druktechniek zijn geïllustreerde kinderboeken, waaronder ook pop – up, abc-daria en prentenboeken,

buitengewoon aantrekkelijk om te zien, te lezen en te kopen geworden. Er is een aantal soorten prentenboeken. Er kan een onderverdeling worden gemaakt in aanwijsprentenboeken (met losse prenten die in een willekeurige volgorde gelezen kunnen worden) en verhalende prentenboeken (die een verhaal vertellen).

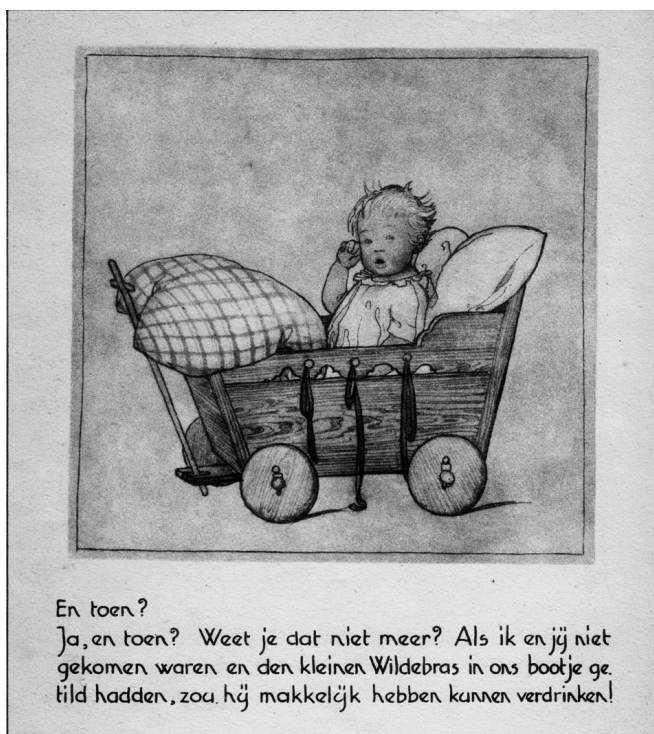
Aanwijsprentenboeken zijn er in uiteenlopende vormen, met name voor jonge kinderen, maar ook in de vorm van informatieve prentenboeken voor oudere leerlingen. Prentenboeken kunnen tekstloos zijn of wel voorzien van tekst. Bij tekstloze prentenboeken kan de verteller/voorlezer een eigen verhaal vertellen.

Emotionele en taalontwikkeling

Prentenboeken worden voornamelijk gebruikt voor jonge kinderen, hoewel er ook prentenboeken zijn voor midden- en bovenbouw. Voor jonge kinderen zijn prentenboeken bij uitstek geschikt.

De voorgelezen tekst wordt direct verbeeld wordt door de prenten, waardoor de ontluikende geletterdheid wordt bevorderd. Tekst en prenten nodigen vaak uit tot reactie (interactief voorlezen), wat stimulerend is voor de taalontwikkeling. Kinderen worden in aanraking gebracht worden met verschillende teken- en schilderstijlen zodat ze zich leren concentreren en prentenboeken hun emotionele ontwikkeling stimuleren; allerlei onderwerpen worden op een aansprekende manier in prentenboeken verbeeld.





Er valt voor kinderen veel te genieten en te leren van de vaak mooie en bijzonder geïllustreerde prentenboeken. Want een prentenboek is anders dan een leesboek: lekker lezen maar vooral plaatjes kijken. En die plaatjes vertellen zoveel, dat je er zelf je eigen verhaal bij kunt verzinnen. Die plaatjes zijn vaak aandoenlijke, mooie illustraties en



9

tegelijktijd voorbeelden van de pedagogiek van onze ouders en voorouders.

De uit Duitsland overgewaaid 'Piet de Smeerpoets' (Struwelpeter) bijvoorbeeld heeft generaties kinderen indringend geconfronteerd met de gevolgen van een gebrek aan hygiëne. Alle TV – schermen en videospelen ten spijt is er voor een kind geen dramatischer medium dan het vertelde verhaal, het prentenboek of het voorgelezen boek. Geen beter middel voor de ontwikkeling van taal, fantasie en gevoel dan een verteld verhaal zoals de oeroude en betekenisvolle fabel van de raaf die zich door de vleierende vos laat verleiden een liedje te zingen waardoor hij een stuk kaas uit zijn snavel laat vallen. Een verhaaltje dat door Jean de La Fontaine is opgeschreven, maar dat al in het oude China bekend was.

ABC boekjes

Onder de prentenboeken nemen de ABC boekjes een aparte plaats in. De bedoeling van ABC boekjes is die van het leren lezen aan de hand van afbeeldingen. Dit komt tot uitdrukking in titels zoals AB Prentenboek, AB Prentgeschenk, Dieren ABC enzovoort. Vaak werden ABC boekjes voorzien van dichtregels zoals A is een Aapje dat eet uit zijn poot, B is de Bakker die bakt voor ons brood. Ze werden dus uitgegeven voor beginnende jeugdige lezertjes.

Bulletje en Boonestaak

Strips zijn afkomstig uit Amerika. De eerste strip die in Nederland populair werd in de jaren twintig was Bulletje en Boonestaak. Daarna volgden Olie B. Bommel van Marten Toonder, Kuifje, Suske en Wiske, Donald Duck, Sjors van de Rebellenclub, Bruintje Beer, Kapitein Rob en vele anderen. Inmiddels zijn er speciale stripweekbladen, stripboekenwinkels en stripverzamelaars. Ook heel wat volwassenen zijn volledig verslaafd aan strips.

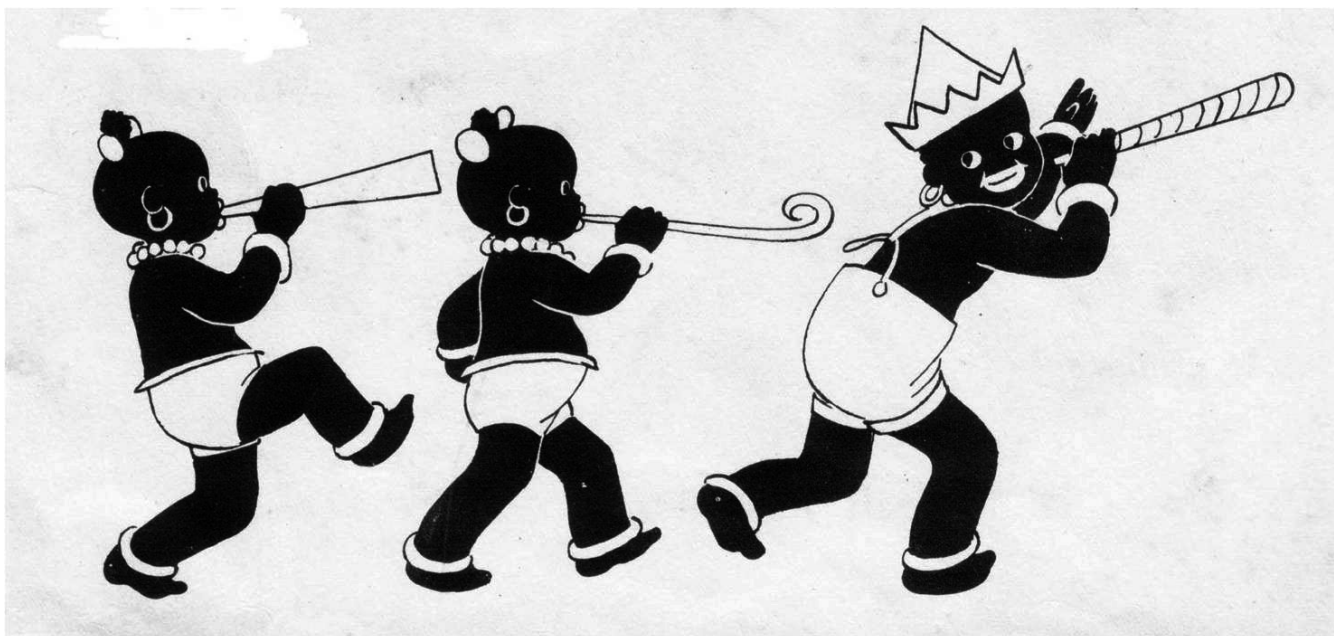
Liedjesboekjes

Dan waren er ook nog geïllustreerde muziekboekjes met kinderliedjes. Uitgaven met kinderliedjes, waarbij het ging om de combinatie van tekst, muziek en illustraties. Nederlandse, maar ook Franse, Duitse en Engelse liedjesboekjes, speciaal voor kinderen gemaakt, zoals; De Zingende Kinderwereld door J. Worp uit 1865, waarvan in 1907 een heruitgave verscheen met mooie illustraties van Cornelis Jetses.



Er zijn ook talrijke prenten- en plaatjesboeken voor volwassenen, zoals reisboeken, natuurboeken, tuinboeken, enz. Het is boeiend om hierin te bladeren en om te zien wat een prent of plaat allemaal te vertellen heeft.

BEPPIE VAN DEN BERK-VOGELS





Hogere sterftecijfers na eruptie IJslandse vulkaan?

UITBARSTING VAN DE VULKAAN LAKI OP IJSLAND, 1783

In maart en april 2010 zorgden vulkaanuitbarstingen onder de IJslandse Evjafjallagletsjer tot overstromingen en evacuaties op IJsland en een verstoring van het Europese vliegverkeer als gevolg van een grote vulkanische aswolk. Slachtoffers waren er toen niet te betreuren.

Hoe anders in 1783. Op 8 juni 1783 barstte daar n.l. de vulkaan de Laki uit. In werkelijkheid betrof het hier niet één vulkaan, maar een 25 km lange scheur vol kraters in de aardkorst. Het hoge druk gebied, dat zich in die tijd boven IJsland bevond, zorgde er voor dat de wind de giftige dampen in zuidoostelijke richting verspreidde.

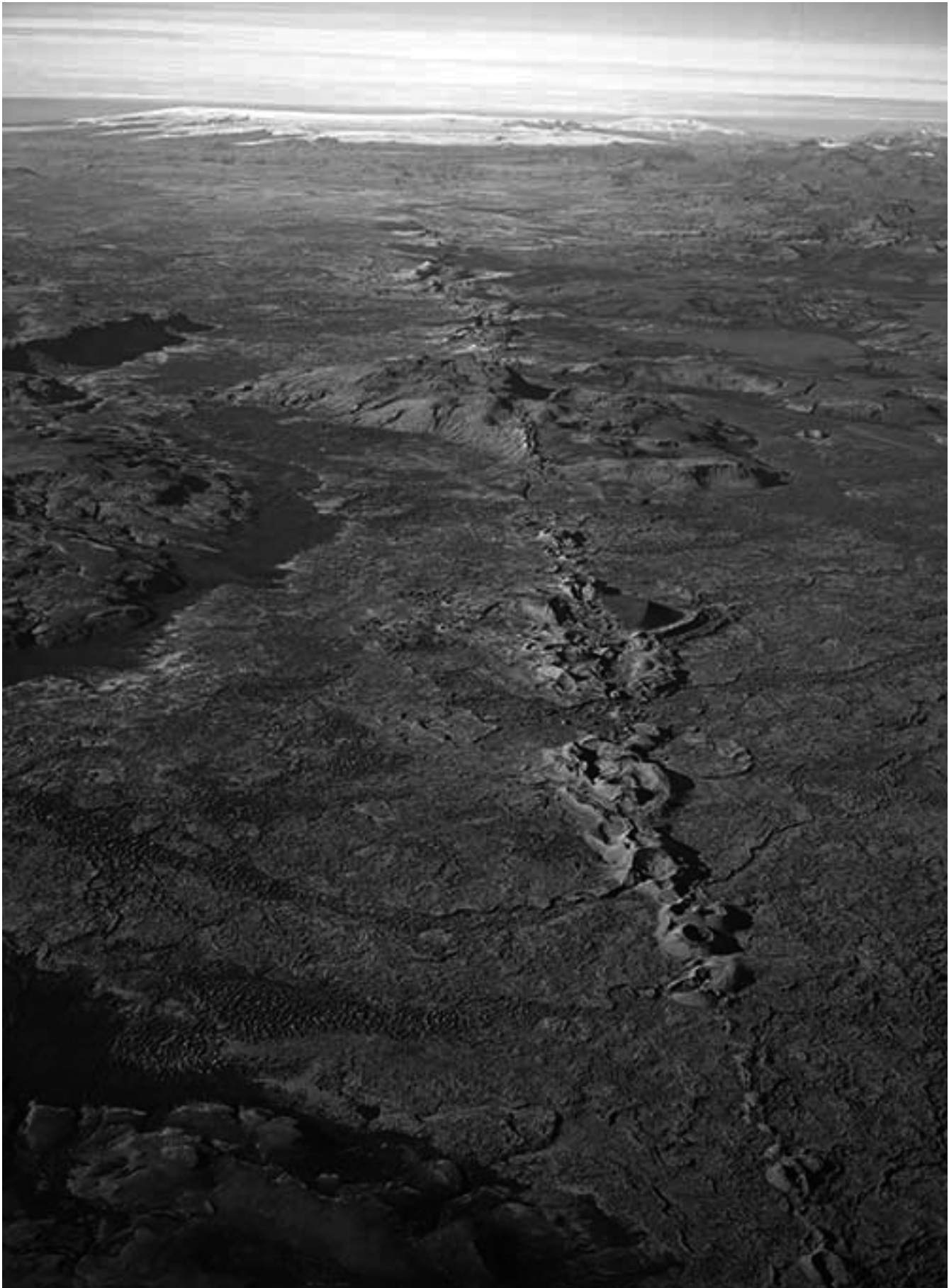
De zwaveldampen werden het eerst opgemerkt in Denemarken en Noorwegen. Vervolgens werden Tsjechië (17 juni), Berlijn (18 juni), Parijs (20 juni)



Afb. 1: Een keten vol kraters achtergelaten na de eruptie van de Laki

Afb. 2: De zon werd bloedrood boven IJsland





Luchtfoto van de plek waar de Laki-eruptie plaatsvond in 1783.x





en Groot Brittannië (23 juni) getroffen [1]. De mist was zo dik dat boten in de haven moesten blijven, omdat ze niet meer konden navigeren en van de zon werd gezegd, dat hij bloedrood was. De daaropvolgende zomer werd erg heet en zware stormen waren het gevolg.

Door het inademen van de zwaveldampen reageerde het gas met het vocht in de longen, waardoor er een dodelijk zwavelzuur ontstond. Vooral mensen die buiten werkten zouden het ergst zijn getroffen. Alleen al op IJsland vielen 10.000 doden. De door de wind meegevoerde zwaveldampen zorgden in heel West-Europa voor mislukte oogsten en samen met de daarop ongekend strenge winter, voor vele duizenden slachtoffers. De eruptie zou 9 maanden duren.

Slachtoffers in Engeland en Frankrijk

In Engeland zijn in het verleden verschillende onderzoeken gedaan naar de gevolgen van de uitbarsting van de Lakivulkaan [2]. Daar moet een overledene binnen 3 dagen worden begraven. Omdat het tijdsverschil tussen het moment van overlijden en begraven klein is, heeft men voor dit onderzoek de gegevens uit de Begraafregisters van 404 parochiekerken kunnen gebruiken. De kerken zijn verdeeld over 39 graafschappen en liggen een gebied dat groter is dan Nederland. De gegevens betreffen ongeveer 7% van de Engelse bevolking. Om te berekenen hoeveel mensen het slachtoffer van de Lakiuitbarsting zijn geworden, moest men ook het gemiddeld sterftecijfer berekenen. Hiertoe heeft men voor iedere parochie de maandelijkse begraafdata over een periode van 50 jaar gemiddeld. Het resultaat van dit onderzoek is, dat de uitbarsting van de Laki in Engeland tot 16.6% meer sterfgevallen heeft geleid, wat neerkomt op ongeveer 30.000 doden.

In Frankrijk heeft men een soortgelijk onderzoek uitgevoerd in 14 veelal grote steden verdeeld over heel Frankrijk [3]. Om het gemiddeld sterftecijfer te berekenen heeft men de maandelijkse begraafdata gemiddeld over een periode van 15 jaar. Het resultaat van dat onderzoek is, dat er als gevolg van de Lakiuitbarsting 12 tot 50% meer mensen zijn overleden.

Slachtoffers in Z-O Brabant

De vraag is, of de gevolgen van de Laki eruptie ook in Mierlo zijn aan te tonen. Hiertoe zijn, met

behulp van het programma Zoekjestamboom van het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven (RHCE), alle maandelijkse begraafdata verzameld. Deze zijn vervolgens gecontroleerd met de behulp van de originele begraafregisters en, daar waar nodig, gecorrigeerd.

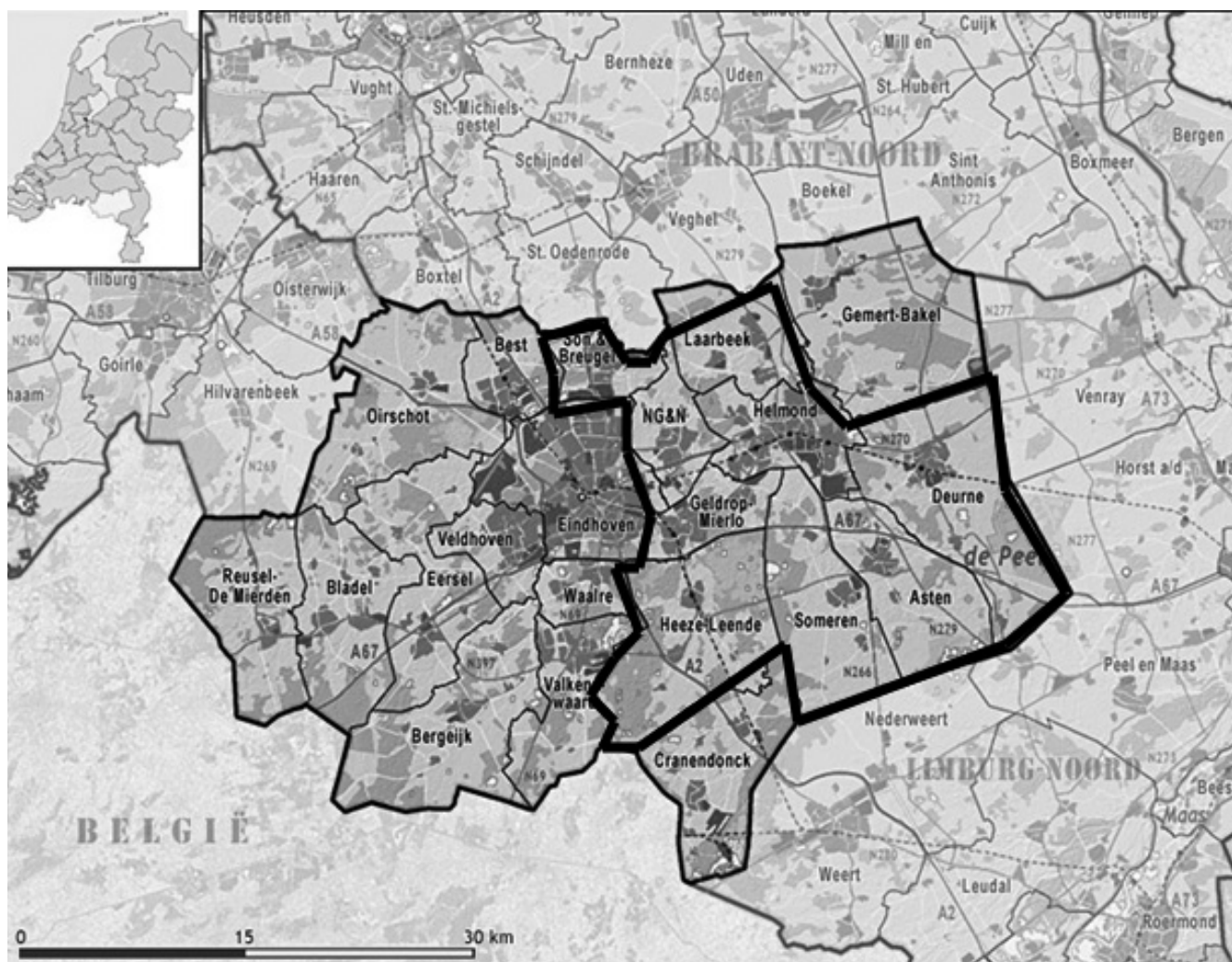
De vulkaan de Laki was actief in de periode juni 1783 tot en met februari 1784 en de gevolgen van de eruptie waren al enkele dagen na de uitbarsting in West-Europa merkbaar. Aangezien niet bekend is wanneer de meeste slachtoffers vielen is er een Laki-jaar gedefinieerd, dat loopt van juni 1783 tot en met mei 1784.

Om tot een Gemiddeld Sterftecijfer te komen, zijn de sterftecijfers over de periode juni 1780 tot en met mei 1787 gemiddeld. Het aantal overledenen uit het Laki-jaar is vergeleken met dat Gemiddeld Sterftecijfer. Hieruit blijkt dat er inderdaad in Mierlo (en Mierlo-Hout) gedurende het Laki-jaar meer mensen dan gemiddeld zijn overleden.

Nu werden dorpsgemeenschappen in dit tijdvak vaak getroffen door besmettelijke ziekten, die ook voor veel slachtoffers zorgden. Helaas zijn er in de overlijdensakten maar weinig gegevens beschikbaar over de doodsoorzaak of de ouderdom van de overledene. Om er zeker van te zijn dat deze toename van het aantal overledenen niet het gevolg is van zo een besmettelijke ziekte, is ook de situatie in een aantal omliggende dorpen bekeken. Hieruit blijkt dat bij het ene dorp wel en bij het andere dorp geen bovengemiddeld aantal overledenen is vast te stellen. Tevens blijkt dat de uitbraak van een vaak lokale besmettelijke ziekte het eindresultaat sterk beïnvloedt.

Deze uitbraken vonden bijna in ieder dorp plaats, maar gelukkig zelden gelijktijdig. Uit de onderzoeken in Engeland en Frankrijk was gebleken dat het minimum aantal extra overledenen (12 – 16%) niet al te hoog was. Voor een kleine gemeenschap zoals Lierop of Stiphout kon één overledene meer of minder al een groot procentueel verschil uitmaken. Om deze variabele en de invloed van de plaatselijke besmettelijke ziektes te reduceren is het noodzakelijk om de populatie (dit is het aantal overledenen dat bij dit onderzoek is betrokken) te vergroten. Dit is mogelijk door het aantal onderzochte parochies te vergroten tot 14 dorpen en de stad Helmond. Daardoor stijgt de populatie tot 3750 overledenen, wat ongeveer overeenkomt met ruim 95% van het totaal aantal overledenen in Z-O Brabant.

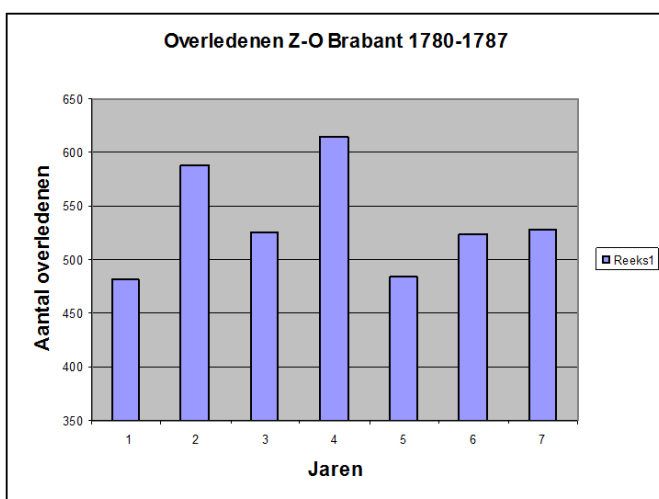




Z-O Brabant

Afb. 3: Overzicht van het onderzoeksgebied Z-O Brabant.

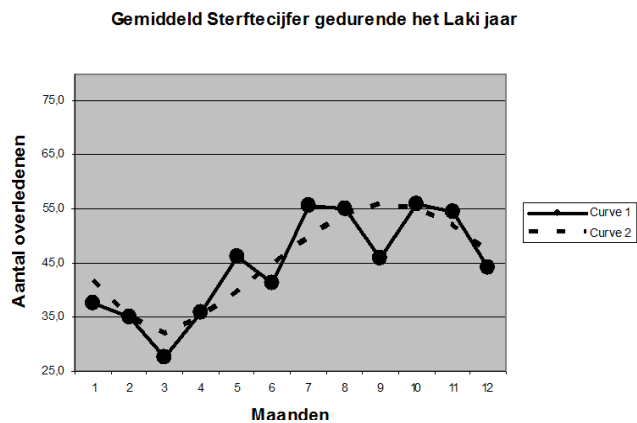
Afb. 4: Overzicht van het totaal aantal overledenen in Z-O Brabant



De kolomgrafiek van afb. 4 toont de verdeling van het totaal aantal overledenen (3750) voor Z-O Brabant in de periode juni 1780 tot en met mei 1787. Vertikaal is het aantal overledenen uitgezet en horizontaal de jaren startend met 1 (juni 1780 t/m mei 1781) en eindigend met 7 (juni 1786 t/m mei 1787). De hoogste kolom is nummer 4: het Laki-jaar (juni 1783 t/m mei 1784).

Gemiddeld sterftecijfer voor Z-O Brabant

Met behulp van bovenstaande populatie kon het gemiddeld sterftecijfer worden berekend voor de 15 parochies [5]. Indien de middeling zouden zijn gedaan met de overlijdensgegevens over een periode van 50 jaar, zoals men dat voor Engeland heeft gedaan, dan zou de curve er ongeveer uit hebben gezien als de geïdealiseerde curve 2 in Figuur 5.



Afb.5: Gemiddeld Sterftcijfer (curve 1) versus de geïdealiseerde curve (curve 2).

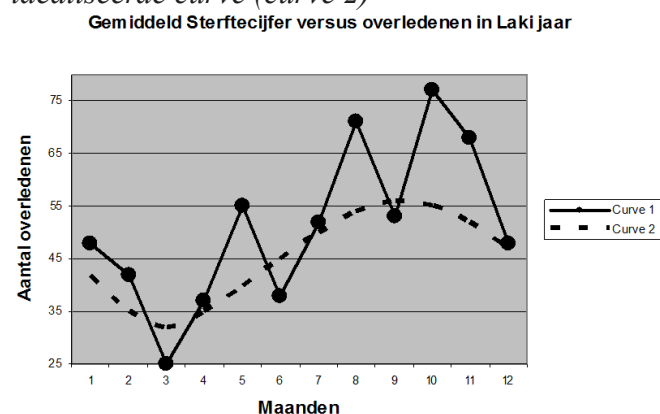
Aangezien we slechts hebben gemiddeld over 7 jaren (1780 – 1787) is er echter een hakkelige curve ontstaan afb. 5 (curve1). Curve 2 wordt overigens alleen maar gebruikt om te verduidelijken, hoe het sterftcijfer gedurende het Laki-jaar verloopt. De berekeningen zijn hier overigens niet op gebaseerd. Curve 2 toont aan dat de minste mensen gedurende de zomer overlijden. Naarmate de herfst nadert neemt het sterftcijfer toe om in de winter een maximum te bereiken.

Hoe het aantal sterfgevallen in Z-O Brabant gedurende het Laki jaar verliep laat figuur 6 zien. Duidelijk is te zien wanneer en hoe hoog het sterftcijfer boven gemiddeld is.

Curve 1 van afb. 6 toont van maand tot maand het verloop van het aantal overledenen in Z-O Brabant gedurende het Laki-jaar. Vertikaal is weer het aantal overledenen uitgezet en horizontaal het aantal (12) maanden.

Indien we curve 1 vergelijken met curve 2 dan blijkt:

Figuur 6: Aantal overledenen (curve 1) versus geïdealiseerde curve (curve 2)



in de maanden juni en juli neemt het aantal overledenen toe. Vermoedelijk zijn giftige gassen de doodsoorzaak.

Daarna zakt het aantal overledenen weer terug naar een gemiddelde waarde om in de maand september weer sterk toe te nemen. Bekend is dat de zomer van 1783 extreem warm was. Er bestaat een relatie tussen een hoge zomertemperatuur en de kans op overlijden. Hoe hoger de temperatuur in de zomer des te hoger is het sterftcijfer.

In januari neemt het sterftcijfer weer toe. Bekend is dat de winter van 1783-1784 extreem koud was. Ook een lage temperatuur in de winter zorgt voor meer doden. De gassen die Noord-Europa bedekten zorgden er bovendien voor, dat de gewassen op de velden verdorven en een misoogst was het gevolg. Een hongersnood zou het gevolg zijn geweest welke samen met de extreme koude in de maanden januari t/m april voor een piek in het aantal overledenen zou hebben geleid.

Het resultaat van dit onderzoek is, dat de uitbarsting van de vulkaan de Laki op IJsland in Z-O Brabant tot 14,8% meer sterfgevallen dan gemiddeld heeft geleid, wat neerkomt op 75 doden.

HENK SIMONS
Mierlo 2016

Bronnen:

- [1] Wikipedia: <https://en.wikipedia.org/wiki/Laki>
- [2] Witham C.S., Oppenheimer C.: *Mortality in England during 1783-4 Laki craters eruption*, 2005.
- [3] Pitel Wilfried, Desarthe Jérémy: *Les Brouillards d'Islande événements extrêmes et mortalités*, 2012
- [4] Regionaal Historisch Centrum Eindhoven (RHCE): www.zoekjestamboom.nl
- [5] Aarle-Rixtel, Asten, Beek en Donk, Deurne, Geldrop, Gerwen, Heeze, Helmond, Lierop, Lieshout, Mierlo, Nuenen, Someren, Stiphout en Vlierden.



Drie leden onderscheiden.



Op 31 maart van dit jaar werd onze jaarvergadering bezocht door Harrie Boot secretaris van de Stichting Brabants Heem, het overkoepelend orgaan van de heemkundekringen in onze provincie. Hij kwam met goed nieuws. Drie van onze leden werden onderscheiden met de zilveren draaginsigne van Brabants Heem vanwege hun verdienste voor onze heemkundekring: Hans Berkers, Leo Lenssen en Jos van der Vleuten.

Hans was in 1984 medeoprichter van Heemkundekring Myerle en tot maart 1989 bestuurslid. Zijn aandacht binnen onze vereniging ligt vooral op het gebied van monumenten en archeologie. Hans was consultant van de Brabantse Monumenten Federatie. Hij was betrokken bij de totstandkoming van de gemeentelijke monumentenlijst, het Archeologische Beleidsplan en de Erfgoedkaart. Hans Berkers was in 2000 de initiatiefnemer van de Meiboom, een gebeuren waarbij ieder jaar de start gegeven wordt van de koningsfeesten in Geldrop-Mierlo. Hij was een ondersteunend en adviserende kracht bij tal van andere activiteiten.

Leo Lenssen is vanaf de oprichting lid van onze heemkundekring. In de periode van 1989 tot 1996 was hij bestuurslid. Binnen de werkgroep archeologie heeft hij heel wat Mierlose grond verzet. Hij leverde zijn bijdrage aan foto-, filmavonden, verenigingsmarkten en tal van andere activiteiten. Leo organiseerde goed gedocumenteerde historische fietstochten door ons dorp. De meeste tijd besteedde hij aan het in kaart brengen van de be-

woning van Mierlo. Hij bestudeerde tientallen kadasterboeken, verpondingsboeken, notariële akten en het gerechtelijk archief.

Een groot deel van het administratief archief van de gemeente Mierlo werd door hem gefotografeerd. Iedereen die meer informatie over Mierloos verleden zoekt kan bij hem terecht. Bovendien schenkt hij goeie koffie en waar Leo is wordt gelachen. Hij heeft een uitgebreid archief opgebouwd waar al velen gebruik van hebben gemaakt.

Jos van der Vleuten heeft in de loop der jaren tienduizenden foto's verzameld over Mierlo. Dankzij deze foto's hebben wij een goed beeld over hoe Mierlo zich de afgelopen 100 jaren heeft ontwikkeld. Jos heeft inmiddels vele fototentoonstellingen georganiseerd over tal van onderwerpen. Zijn archief is een belangrijke bron voor het illustreren van artikelen in ons blad D'n Myerlese Koerier, van boeken en voor het maken van powerpointpresentaties.

In de werkgroep fotoherkenning is Jos een belangrijke schakel. Als rasechte Mierlonaar en verzamelaar van foto's herkent hij veel personen en situaties. Jos heeft niet alleen veel foto's verzameld, maar legt zelf ook met zijn camera veel Mierlose gebeurtenissen vast.

Deze drie, met de zilveren speld onderscheiden leden, hebben met elkaar gemeen dat zij op donderdagavond hun passie delen met tal van andere bezoekers.

In Memoriam Hans Berkers.

Geboren Helmond, 6 januari 1946

Overleden Helmond, 26 juli 2016

Het is inmiddels 32 jaar geleden dat Heemkundekring Myerle opgericht werd. Hans was betrokken bij de oprichting. Hij maakte deel uit van het eerste bestuur. In 1987 bracht de heemkundekring “D’n Myerlese Koerier” uit. In de eerste uitgave schreef Hans een artikel over “Zure regen en monumenten”. “Monumenten” was maar één van zijn aandachtspunten binnen onze heemkundekring. Als bouwkundige had hij heel goed zicht op de bouwstijlen, het materiaalgebruik en andere kenmerken van een historisch pand.

Je kunt moeilijk iets over Hans vertellen zonder de naam van Annie te noemen. Zij waren elkaars rechterhand. Als Annie een tentoonstelling had, zorgde Hans dat alle vitrines e.d. op de juiste plaats stonden, waarna Annie en Marij de expositie in konden richten. Als Hans, samen met de werkgroep, zijn meiboom voor koningsdag weer opgericht had, zorgde Annie van achter het spreekgestoelte voor een historisch overzicht van de vereniging die het schildje geleverd had.

De meiboom was een idee van Hans als millennium activiteit en Annie schreef daarover een artikel in de koerier. De traditie van de meiboom staat voor eensgezindheid en saamhorigheid in onze leefgemeenschap.

Zo vulden Hans en Annie elkaar aan. Als je één van beiden zag, dan was de ander niet ver uit de buurt. Archeologie was één van Hans’ hobby’s. Er is veel onderzoek gedaan in o.a. de Neerakkers, De Loo, Luchen, Kasteelweg, Broekstraat, Overakker, bij de tennisvereniging, de kerk, het Patronaat en de Mona Lisa, waar belangrijke vondsten gedaan werden. Er werden o.a. bewoningssporen, huisplattegronden, waterputten, grafvelden en een sax gevonden. Hans bracht met leden van de werkgroep uren door met het uitzoeken en aan elkaar lijmen van aardewerkscherven. Alles werd nauwkeurig vastgelegd. In 2010 verloor hij helaas zijn vriend en mede-archeoloog Frans Damen. Samen ondersteunden zij Annie en Marij bij het uitzoeken van een goede bestemming voor onze jaarlijkse dagexcursie. Dat zijn voor hen ongetwijfeld gezellige dagen geweest, want natuurlijk moesten ook de speciaalbieren gekeurd worden.

Hans had een hele brede belangstelling. Het waren



niet alleen monumenten en archeologische vondsten die hem interesseerden, maar ook antiek, klokken, zilver, halfedelstenen, fotografie, oude kaarten en prenten.

In de natuur voelde hij zich erg thuis. Zo ontdekte hij tijdens zijn wandelingen tussen Mierlo en Lierop een landweer, dat is een aarden wal die vroeger ter bescherming van een bepaald gebied diende.

Hans was een man van de praktijk, een doener die met zijn handen alles kon maken. Hij dacht niet in problemen, maar in oplossingen. Als het niet links om ging dan zocht hij rechts om wel een weg.

Hans was een rustige, bescheiden man, stond nooit op de voorgrond. Het ging hem om de vereniging en niet om hem zelf.

Op 31 maart werd Hans nog onderscheiden met de zilveren speld van Brabants Heem voor al het werk dat hij voor onze vereniging verricht heeft.

Hans, wij zullen jou missen. Wij zullen jou missen als archeoloog, als kenner van onze monumenten, als manus van alles, maar vooral als MENS.

Hans, bedankt voor alles wat je voor onze vereniging gedaan hebt.

BESTUUR

Voorzitter: Theo de Groof,
0492-662258

vice-voorzitter Peter van den Berk
0493-317920

Secretaris: Annie Berkers-Romonesco
0492-664118

Penningmeester: Hans Verhees
0492-663219

Lid: Henk van Sleeuwen
0492-662916

Lid: Marij Damen-v.d. Aa
0492-662571

Lid/notulist: Rinie Weijts
0492-662758

E-mail: info@heemkundekringmyerle.nl

Website: www.heemkundekringmyerle.nl

Redactie:

Carin Jansen
Marieke van de Konijnenberg
Joep van Grunsven

Voor het aanleveren van kopij geldt het volgende:

Kopij aanleveren als Word-document **zonder opmaak** met de extensie .DOC, .DOCX, of .TXT.
Foto's of illustraties **niet** insluiten in een word document. Ik kan ze dan niet verwerken. Lever ze aan als apart bestand in .TIF of .JPG met een resolutie van ten minste 300 DPI. Als er een lagere resolutie wordt aangeleverd gaat dit zeer ten koste van de afdrukkwaliteit.

Eindredactie: Peter van Vlerken

Redactieadres:

Annie Berkers-Romonesco
Burgemeester van Lokvenstraat 135
5731 LT MIERLO
Tel.: 0492-664118
E-mail: Annie.Berkers@OnsBrabantnet.nl